

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Příčiny nárůstu násilné kriminality v současné společnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Pavla Janišová

Vypracovala:

Helena Popovičová

BRNO 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Příčiny nárůstu násilné kriminality v současné společnosti“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 28. dubna 2011

.....
Helena Popovičová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Pavle Janišové za její ochotu vykonávat vedoucí mojí bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému partneru Radkovi, který mě ke studiu přesvědčil, svému synovi Honzíkovi za to, že byl hodný a při hlídání nezlobil, oběma teď již babičkám a dědovi a své sestře Lucii, kteří byli k dispozici pokaždé, když jsem potřebovala pomoc, kterou mi poskytli při studiu a zpracování bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Dále bych chtěla poděkovat mým přátelům kpt. Ing. Mariánovi Karasovi, PhDr. Martině Švancarové, prap. Bc. Bohuslavovi Doležilovi, JUDr. Mgr. Jitce Maderové a sestřenici Haně Helerové, bez jejichž internetu, počítačů, programů a rad, bych se neobešla. Také děkuji všem, kteří mi pomáhali a drželi palce.

Helena Popovičová

Obsah

1.	HISTORIE NÁSILNÝCH TRESTNÝCH ČINŮ.....	7
2.	NÁSILNÁ KRIMINALITA	9
2.1.	NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICE	9
2.2.	TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ JEDNOTLIVCI.....	10
3.	AGRESE JAKO PSYCHOLOGICKO-KRIMINÁLNÍ PROBLÉM	21
3.1.	VÝKLAD KRIMINÁLNÍHO NÁSILÍ	21
3.2.	ZDROJE KRIMINÁLNÍHO NÁSILÍ.	22
4.	BIOLOGICKÉ A PSYCHOLOGICKÉ PODSTATY NÁSILÍ.....	25
4.1.	FYZIOLOGICKÉ A EMOCIONÁLNÍ POCHODY TĚLA	25
4.2.	EMOCE JAKO PŘÍČINY NÁSILÍ	25
5.	SOUČASNÉ PATOLOGICKÉ JEVI MODERNÍ SPOLEČNOSTI.....	29
5.1.	NEZAMĚSTNANOST	29
5.2.	MÉDIA.....	31
5.3.	NEVHODNÁ VÝCHOVA DĚTÍ V RODINĚ.....	32
6.	VĚDECKÁ ETIOLOGIE NÁSILNÉ KRIMINALITY	36
7.	PREVENCE	38
7.1.	PREVENCE SOCIÁLNÍ.....	38
7.2.	SITUAČNÍ PREVENCE.....	43
7.3.	DALŠÍ MOŽNOSTI OVLIVNĚNÍ KRIMINALITY	43
8.	STATISTICKÉ ÚDAJE - VÝZKUM NÁSILNÉ KRIMINALITY V ČR.	44
9.	DOPORUČENÍ	45
10.	ZÁVĚR	46
11.	ANOTACE	47
12.	SEZNAM LITERATURY:	49

Úvod

Život je plný násilí. Mnohým se tato věta nemusí zdát založena na pravdě, ale po dvanácti letech služby u Policie České republiky se mi tato věta jeví naprosto pravdivá. Jako příslušnice ozbrojeného sboru jsem byla přítomna při objasňování i páchání mnoha násilných trestných činů. Ať už se to týkalo výsledků postižených obětí, kterým bylo nějakým způsobem ublíženo, nebo jsem sepisovala doznání či popírání spáchaných skutků podezřelými osobami, nebo jsem přímo při činu zakročovala proti osobám napadající druhé. Všechny tyto poznatky ve mně zanechaly poznání, že násilí a agrese patří mezi formy jednání, kdy dojde k selhání lidského rozumu, protože většina konfliktů a situací, které člověka v životě provázejí, se přece může vyřešit i jinak. Nenásilně.

Na druhé straně však musím přiznat, že otázka násilí mi není nijak vzdálená, protože nepatřím mezi vědecky zaměřené inteligentní typy lidí, a také trpělivost a klidná povaha není mou typickou vlastností. Snažím se, aspoň trochu zdokonalit. Z těchto důvodů jsem zvolila dané téma týkající se násilí a násilných trestných činů. Snad mi výsledek práce přinese odpovědi na mé otázky, které pak mohou být přínosem jak v mé další policejní praxi, tak i v osobním životě, při výchově mého syna.

Ve své práci si stanovuji hypotézu, zda má násilná trestná činnost vzrůstající tendenci a zda na ni mají vliv současné patologické jevy naší společnosti, jako je vliv hospodářské krize a s tím související nezaměstnanost, nedostatečná či špatná výchova dětí, vliv médií a násilí v nich. Dále zkoumám hypotézu, zda násilné trestné činy páchají více muži než ženy.

V první kapitole se zaměřuji na historii páchání kriminálních činů, jaké motivy byly upřednostňovány při jejich konání, jaký byl v minulosti náhled společnosti na pachatele těchto činů. V další kapitole se popisují na násilné trestné činy a agresivní skutky motivované současnými pohnutkami a jejich pachatele. Jmenuji zde nejčastější trestné činy a příkládám některé případy z mojí osobní zkušenosti z policejní praxe, jichž jsem se účastnila.

Dále zkoumám na jakých psychologických a fyziologických příčinách, násilí začíná, co se odehrává v těle člověka a co způsobuje hněv a vztek, který agresi provází. Následně v další kapitole zmiňuji, některé patologické jevy bezprostředně související s naší moderní

současností a s vlivy hospodářské krize, které mají dopad na naše chování, byť se může odehrávat. Také zde rozebírám otázku násilí v televizi, násilí, které je běžně přístupné všem věkovým kategoriím. Dále se zabývám příčinami vzniku násilné kriminality a možnostmi jejího potlačení a prevence. Ke konci práce jsem použila některé statistické údaje týkající se násilné a obecné kriminality. Na závěr své práce, konkrétně v doporučení zhodnotím výsledky své práce a přemýšlím nad otázkami, které by mohly přinést odpověď na řešení vzrůstajícího násilí a násilné kriminality.

1. Historie násilných trestných činů

Jak se kriminální násilí vyvíjelo v průběhu času? Kvůli čemu byli lidé ochotni riskovat svůj život a zdraví. Byly jejich životní priority tak odlišné od našich? Je to s podivem, ale člověk se od začátku 17. do počátku 21. století příliš nezměnil, a tak se příliš nezměnilo ani spektrum deliktů a sporů. Dokonce se mezi nepochybně závažnými trestnými činy našly i takové delikty, nad kterými bychom dnes ani nepřemýšleli. Společnost raného novověku, zejména společnost neurozených lidí, vynikala značným konfliktním potenciálem. Tehdejší muži, ale také i ženy měli totiž dosti jasnou představu o roli cti ve svém životě. Být čestným mužem či počestnou ženou bylo tehdejší společností vyžadováno jako nezbytná nutnost. Naopak k urážce na osobní cti, mohlo dojít velmi snadno. V této době, ale útočník i oběť věděli, kam až může útok zajít, a finále rozhodně nemělo končit fyzickou likvidací. Věděli to jak aktéři útoku, tak i ti kteří se těmito útoky zabývali. Spíše šlo o to ukázat útočnickovu sílu a schopnost ubránit si svoje místo ve společnosti. Existovali i těžké hrdelní zločiny, mezi které patřily především vraždy. Nejběžnějšími trestnými činy panovala spíše drobná kriminalita, jako bylo: Zhanobení cti, krádeže, sexuální delikty, delikty proti vrchnosti, delikty proti zdraví.¹ Nejrozšířenějším těžkým zločinem bylo zabití novorozence, mezi těžké zločiny bylo též zařazováno vyloupení kostelů.² Spisové dokumentace z této doby existuje mnoho, ale to je spíše pro vědecké studium historické kriminality.

Po vzniku první republiky a založení četnictva se násilná kriminalita řadí mezi chování, které začíná ukazovat, to jak je schopen státní aparát účinně zakročovat proti a hájit bezpečí a osobní svobodu svých obyvatel. Stále více lidí se stěhuje do měst, a společnost přijímá hodnoty střední vrstvy. Zločinci jsou opovrhovanou složkou společnosti, které je třeba se vyhýbat. Po 2. světové válce se násilná kriminalita snížila, protože rozsah násilí a strach z války překročili v celém světě určitou míru. Po roce 1848 do popředí vystupují jiné protiprávní skutky, jako jsou skutky proti socialistické republice a jejímu státnímu zřízení.

Lidé neochotní se přizpůsobit komunistickému režimu jsou v 50 - tých letech odstraňováni soudními procesy. V období socialismu byla v naší republice kriminalita nižší,

¹Čechura, J. *Kriminalita a každodennost v raném novověku*, 2008, Praha: Agro, s. 15,

²Čechura, J. *Kriminalita a každodennost v raném novověku*, 2008, Praha: Agro, s. 278

než je tomu v současnosti, protože život každého občana byl pod maximálním dohledem. Občané měli povinnost pracovat, povinnost hlásit změnu pobytu, o jejich aktivitě se zajímala monopolní politická strana, s níž spolupracovala tajná i veřejná bezpečnost. O kriminalitě se mnoho nemluví, média jsou kontrolována. Tehdy zkrátka existovali jiné autority o jejichž slovech se prostě nepochybovalo.

Po roce 1989 doznala kriminalita v bývalém Československu zcela jiný charakter. Obecná kriminalita stoupla nejen v důsledku amnestie prezidenta republiky, ale zejména diskreditací policie. Stalo se tak bez ohledu na to, zda jednotlivé složky byly, či nebyly zapojeny do mocenského boje komunistů. Občanská demokratická strana jako vedoucí demokratická síla u nás prosazovala liberální politiku a to v 90. letech pro mnoho lidí znamenalo, že si může dělat, co chce, aniž by se museli starat, zda jsou jejich činy ještě v rámci zákonných norem. Kriminalita prudce stoupla, takže byla srovnatelná se západoevropskými zeměmi a naopak počet objasněných trestných činů klesal.

Po rozdělení republiky v roce 1993 se tento jev paradoxně stabilizoval. Kriminalita, drogy a řádící skupiny zločinců se stali denní záležitostí pro sdělovací prostředky. Objevují se nové kriminální činy v souvislosti s rychlým technickým rozvojem jako je počítačová kriminalita, nebo trestné činy, které byly v minulosti společností přehlíženy či tolerovány např. nebezpečné pronásledování, domácí násilí, šikana.

2. Násilná kriminalita

2.1. Násilí v České republice

Násilná kriminalita jako nedílná a důležitá část obecné kriminality bývá z hlediska své četnosti považována za určitý ukazatel míry úspěšnosti státu a celé naší společnosti nad kriminalitou. Častý výskyt násilných trestných činů upírá základní právo člověka na svou osobní bezpečnost, vyvolává v lidech pocit nejistoty či strachu. Tímto pak negativně mění kvalitu života jedince i společnosti. Násilná kriminalita nebývá vždy vymezována jednotlivě a rozdíly se projevují především v míře násilí směřujícího nejen vůči osobě, ale i proti věci a samozřejmě také násilí psychického (většinou slovního) vedle fyzického.³

Neméně významné jsou v této oblasti i trestné činy charakterizované násilně způsobeným účinkem, celá problematika násilí proti věcem (poškození cizí věci, sprejerství) i ona část tzv. verbálního násilí, jež jde nad rámec pohrůžky fyzickým násilím. Nejobvyklejší v kriminální praxi je však užší pojetí, které se omezuje na útok na fyzickou nebo psychickou integritu člověka ve smyslu úmyslného užití fyzického násilí, nebo pohrůžky násilím vůči jiné osobě.

Trestní zákon pojem násilí nedefinuje a neuvádí násilné trestné činy jako ucelenou skupinu. Nalezneme je nejen mezi trestnými činy proti životu a zdraví, ale i v rámci trestných činů proti republice, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy obecně nebezpečné, trestné činy hrubě narušující občanské soužití, trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, trestné činy vojenské.

Dále existuje i řada trestných činů, kde násilí je pouze alternativním znakem či znakem kvalifikované skutkové podstaty a ovšem též trestné činy, které bývají často páčány násilným způsobem, ač užití násilí nebo pohrůžka násilí znakem příslušné skutkové podstaty nejsou. (např. výtržnictví dle § 358 tr.z. č. 40/2009 Sb., porušování domovní svobody dle § 178 tr.z. č.40/2009 Sb.)

Násilná kriminalita není ve společnosti rozložena rovnoměrně. Její rozložení závisí na takových sociodemografických charakteristikách pachatelů, jako je pohlaví, věk, bydlení ve městě, či na venkově, dále na sociálně ekonomickém statusu, na stupni dosaženého vzdělání. Ze své osobní praxe vím, že násilné trestné činy páčají mnohem více muži než ženy, osoby

³ Novotný, O., Zapletal, J. *Kriminologie*. vyd. 1., 2004, Praha: ASPI, s. 68

do 30-ti let věku než osoby starší, příslušníci nižších ekonomických vrstev než lidé z vrstev středních a vyšších, osoby nevdělané než vzdělanější, lidé bydlící ve městech než na vesnicích.

2.2. Trestné činy páchané jednotlivci

Vražda (dle § 140 trestního zákona č. 40/2009 Sb.)

Největší nárůst počtu vražd byl zaznamenán mezi roky 1990 – 1998. Po revoluci se také značně změnila skladba a motivace vražd, při trvající převaze trestných činů pramenících z interpersonálních konfliktů (motivovaných žárlivostí, mstou a nenávisť), narostl podíl zejména loupežných vražd, čím dál více se začínají stávat i způsobem vyřizování účtů mezi organizovanými kriminálními skupinami, součástí obchodu s drogami, objevuje se i řešení osobních problémů najatým vrahem.

Zvýšilo se také zastoupení cizích státních příslušníků mezi pachateli i oběťmi. Typově závažnější jsou vraždy, které jsou prostředkem k dalšímu cíli, motivované ziskovostí, k vyhnutí se trestní odpovědnosti či k dosažení sexuálního uspokojení a podobně. Agresivní chování je již potencionálně orientováno na určitý typově definovatelný okruh osob a představuje tedy nebezpečí pro menší či větší počet lidí. Stále zůstává zvláštním fenoménem ta skutečnost, že ve většině případů oběť svého vraha dobře zná.

Úmyslné ublížení na zdraví, rvačka (dle § 145, 146 a 158 trestního zákona č. 40/2009 Sb.)

Úmyslné ublížení na zdraví vykazuje po vzestupu v letech 1990-2004, kdy jeho nárůst byl téměř dvojnásobný, spíše klesající tendenci, nejčastěji jsou jako pachatelé zastoupeni muži ve věku 30-40 let. Často jsou tyto skutky páchané pod vlivem alkoholu, poté jsou odstraněny morální zábrany a stavy motivované afektem vzteku, tak mohou snadněji propuknout.

Vydírání (dle § 175 trestního zákona č. 40/2009 Sb.)

Tento jevově různorodý trestný čin, charakterizovaný bezohledným využíváním situace oběti a jejího strachu zaznamenává neustálý nárůst. Vydírání představuje například: vybírání

poplatků za „ochranu“, vymáhání dluhů, skupování dluhů, obchod se zbraněmi, či vymáhání pohledávek od podnikatelů, většinou smyšlených.

Domácí násilí

Domácí násilí bývá obecně považováno za nejrozšířenější formu násilného jednání ve společnosti. Vyplývá z rozdílného postavení muže a ženy v rodině. Domácí násilí se projevuje ve všech společenských vrstvách a nemá na ni vliv výše dosaženého vzdělání. Ve většině případů se jedná o muže, který se snaží dosáhnout dominantního postavení nad svojí partnerkou, a uznává jako ideál mužského chování tvrdost, agresivitu a zvýšenou potřebu ženu za všech okolností ovládat. Naopak žena je v rodině, kde se domácí násilí vyskytuje závislá na svém manželovi, s malou schopností bránit se, většinou nesamostatná s nízkou sebeúctou. Muž, kterého lze označit, jako domácího agresora se pak takovouto ženu snaží izolovat od svých přátel a nejbližší rodiny, kde by jí mohla být poskytnuta nějaká pomoc. „Netýká se však jen žen, ale každé osoby, která získá závislost a podřízené postavení na někom, kdo má nad nimi moc (staří lidé, děti). Domácí násilí neexistuje okamžitě, ale se vyvíjí postupně. Útoky nabírají na intenzitě a stupňuje se i jejich četnost. Statistiky uvádějí, že pravděpodobnost být napaden, poraněn, či usmrcen v bezpečí domova členy rodiny je třikrát větší než pravděpodobnost napadení na ulici. Naštěstí v roce 2009 vznikl v rámci novelizace zákona o Policii č. 273/2008 Sb. institut vykázaní, kdy si může oběť týrání během deseti dnů zařídit nezbytné úkony, kdy je od agresora chráněna.

Nebezpečné pronásledování - Stalking (dle § 354 trestního zákona č. 40/2009 Sb.)

Nebezpečné pronásledování se v posledních letech dostává stále více do popředí veřejného zájmu. V souvislosti s tímto jevem vzniklo v rámci nového trestního zákona č.40/2009, nové znění právní úpravy paragrafu č. 354. Pachatel svoji oběť obtěžuje, ohrožuje, přičemž formy tohoto pronásledování mohou být velmi různorodé: telefonické obtěžování, zasílání dopisů, SMS zpráv, dárků, mailů, špehování, ale i poškozování majetku či krádeže. Může také docházet k fyzickému napadání či útokům proti životu poškozeného. Pronásledování je často spojeno i s výhrůzkami. Stresující pro oběť je zejména nevyzpytatelnost a dlouhodobost pronásledování. Přičemž právě dlouhodobost je jednou podmínkou naplnění skutkové podstaty uvedeného trestného činu.

Loupež (dle § 173 trestního zákona č. 40/2009 Sb.)

Loupež je typickým trestným činem, který náleží do pouliční a tím i velkoměstské kriminality. Právě v městském prostředí vzniká mnohem více situací, přičemž sociální anonymita je zde vysoká. Mnohdy se ani osoby bydlící v jednom domě neznají. Loupeže patří k trestným činům s nejvyšší variabilitou a dynamikou vzniku nových forem. Loupež je nejfrekventovanějším násilným trestným činem. Dle policejních statistik mezi pachateli převažují osoby mladších věkových skupin (téměř polovina je mladší 21 let a osoby ve věku 24-30 let představují nejpočetnější věkovou skupinu). Posun věkového složení směrem k mladším věkovým kategoriím nadále pokračuje. Pachatelé se vyznačují podprůměrnou vzdělaností a mentální úrovní, pocházejí nižších sociálních vrstev a nevhodného rodinného prostředí. Větší část loupeží se odehrává beze zbraně. V posledních letech se šíří používání různých omamných a uspávacích prostředků, avšak roste též i používání střelných zbraní. Obecně platí, že vedle počtu trestných činů loupeže se zvýšila i jejich reálná nebezpečnost (míra agresivity a brutality). Na rozdíl od dřívějších loupeží, u kterých byla použita pouze pohrůžka násilí, stále více převládá prvek násilí, jehož rozsah a intenzita nejednou vytyčený cíl převyšují. To, že se pachatel, poté zmocní věci, se tak často jeví jen jako určité dovršení násilného aktu, který pachatel sledoval především. Díky moderní technice posledních let, především kamerovému systému instalovanému do měst, mohlo být usvědčeno více pachatelů a lépe zmapováno jejich chování, případně jejich útekové trasy. To však pouze za předpokladu, že skutek byl ohlášen policii v čas. Bohužel vlivem hospodářské krize a úbytkem peněz v městských pokladnách, započal i úpadek kamerových systémů, neboť některé byly zrušeny, nebo se jejich data přestávají zálohovat a fungují pouze jako aktuální monitorovací systém.

Uvedená data a hodnoty v této kapitole byla shromážděna z těchto publikací:

Novotný, O., Zapletal, J. *Kriminologie*. vyd. 1., 2004, Praha: ASPI,

Statistická ročenka ČR 2000. vyd. 1., 2000, Český statistický úřad. Praha: Scienta,

Statistická ročenka ČR 2005. vyd. 1., 2005, Český statistický úřad. Praha: Scienta

Statistická ročenka ČR 2009. vyd. 1., 2009, Český statistický úřad. Praha: Scienta,

Kazuistika

Mladík postávající na rohu, sleduje dav lidí. Bez slitování bez soucitu. Právě se stmívá. Dav lidí se prodírá ulicí a nevšímá si nenápadného hubeného mladíka, kterého míjí na rohu ulice. Se sklopenou hlavou nenápadně tipuje procházející osoby. Na druhé straně ulice stojí druhý mladík, který manipuluje s mobilním telefonem a čeká na smluvený signál. Výběr oběti musí být přesný, logický a bezchybný. Kořist se musí co nejméně bránit. Nejlépe žena unavená z celodenního zaměstnání, ne příliš rázná, ale taková s váhavým krokem, co si příliš nevěří, taková, co se dá snadno zastrašit. Konečně se v davu objeví vhodná oběť. Žena středního věku, bez energie s nákupem obtěžkávajícím její ruce. Snadná kořist. Mladík se odlepí od zdi. Pár kroků. Přitiskne se k ženě, jako když se potkají staří přátelé: „nekřič, mám zbraň, pojď se mnou“. Žena vidí čepel nože, je v šoku, hlas se jí zasekl někde v hrdle. Poslušně jako beránek následuje oba mladíky otevřenými dveřmi do průchodu domu, kde jim odevzdá peněženku, mobilní telefon, i zlatý řetízek který jí strhnou z krku. Nevolá o pomoc, nepere se. Má strach. Doma má přece děti. Když vyjde z domu na ulici, mladíci jsou dávno pryč a dav lidí plyne bez zájmu dál svým tempem.

Asi nejběžnější varianta násilného trestného činu loupežné přepadení čili loupež dle §173/1 trestního zákona č. 40/2009 Sb. Poškozený se velmi často nechá zaskočit a zcela bez odporu, okrást. Jak je již zmíněno pachatelé si instinktivně vybírají submisivnější oběti, u kterých lze těžko čekat nějaký odpor, takové, které se vyhýbají konfliktům a jejich obranou reakcí na konflikt je únik. Takováto oběť pak při popisu pachatele může vypovídat zkresleně, pachatelé se jí mohou zdát větší silnější, stejně tak jako jejich zbraně a intenzita jejich útoku. Skutečnost, že poškozený vydá své věci dobrovolně, také neznamená, že nebude terčem jejich dalšího agresivního chování, protože některé dominantně založené pachatele, očividný strach oběti ještě více vydráždí k činu. S intenzitou obrany, ale také zpravidla roste i intenzita útoku a tím i závažnost zranění oběti. Poškozený by se měl alespoň pokusit o nějaký odpor, případně se přidat k jinému procházejícímu člověku pod záminkou, že se znají, i když je jasné, že v případě, kdy je člověk ohrožován, to bývá mnohdy nemožné. Tento postup je však možný jen v případě, že pachatel použije pohružku násilím. Pokud je ve hře přítomna zbraň, pak existuje reálné nebezpečí, že bude pachatelem použita, byť i jen neúmyslně, ze strachu z odhalení. Při „vydařené loupeži“ ze které lze uniknout beztrestně, se pak pachatelé stávají

smělejšími a možnost použití zbraně se stává reálnější. Rychle nabitě peníze se stanou i rychle utracenými a vzniká začarovaný kruh, ve kterém je zapotřebí brát svým obětem více, nebo přepadávat častěji. Svou roli zde také hraje i množství vypitého alkoholu, případně drog, pak se tito muži stanou skutečně nebezpečnými a imunními vůči bolesti, bez zábran.

Mladíci byli nakonec po několika měsících policií chyceni při jiné loupeži, kde narazili na odpor, vinou vlastní neopatrnosti. Jak se později ukázalo, ani jeden z nich peníze nepotřeboval. Rodiče obou byli velice dobře finančně zajištěni. Neměli pro své potomky pouze jediné – čas. Proč se tedy přepadávání lidí dopouštěli? Jejich výpověď byla šokující. Prostě potřebovali nějaké vzrušení, jak oba uvedli: „život to je strašná nuda.“ Chronická nuda, ať už je kompenzovaná nebo ne, představuje jeden z nejpodstatnějších psychopatologických jevů dnešní technokratické společnosti, třebaže si lidé tento jev začali uvědomovat teprve nedávno. Nebezpečným důsledkem nedostatečně kompenzované nudy je násilí a destruktivita. Ve většině případů se projevuje pasivně, zájem o zprávy týkající se různých zločinů smrtelných nehod, jiných krvavých a krutých scén, kterými nás neustále krmí tisk a televize lidé reagují na takovéto zprávy dychtivě, protože se tímto způsobem nejrychleji vzruší a tak se zbaví nudy, bez jakékoliv vnitřní námahy. Od pasivního vychutnávání násilností a krutostí je jen malý krok k různým podobám aktivního vyhledávání vzrušení pramenícího z násilného či sadistického chování⁴

2.3. Trestné činy páchané skupinou nebo ve skupině

Specifikum páchaní trestných činů ve skupině je v tom, že jednotlivec ve skupině splyne s ostatními, což mu poskytuje jistou dávku anonymity. Cítí se tak bezpečnější, protože má pocit, že v případě potřeby bude mít oporu v ostatních členech skupiny. Přebírá hodnoty a cíle skupiny, se kterými se ztotožní. Pokud se pak člen skupiny dopustí protiprávního násilí, které je z pohledu skupiny správné, necítí žádné provinění.

Rasově motivované trestné činy

Trestné činy s rasovým podtextem jsou v současnosti aktuálním předmětem zájmu veřejnosti. Jsou představované v praxi zejména proti cizincům a činy vyplývající z etnických konfliktů. Jde o brutální násilné trestné činy vycházející ze společenských předsudků

⁴ Fromm, E. *Anatomie lidské destruktivity*. vyd.1, 1997, Praha: Lidové noviny, s. 244

vztahující se k rase, náboženství, pohlaví, sexuální orientaci, etnické příslušnosti či společenské vrstvě (bezdomovci). Oběti jsou napadány proto, že se liší od většinové společnosti, k níž pachatelé náležejí. Z tohoto důvodu mají tendence sdružovat se do uzavřených skupin či komunit.

Šikana

Šikana je situace, kdy je oběť nucena jinou osobou k činnostem, které by jinak vůbec nedělala, nebo naopak je jí znemožněno něco, co by při svobodném rozhodování udělala. Jedná se o násilně vynucené ponižující jednání, které není schopen se účinně bránit. Vynucované jednání je často samoučelně ponižující, aby vynikla dominance trýznitele a submisivita oběti, která je často zvyklá se podřizovat. Oběť se ve většině případů odlišuje, nebo se jedná o slabého, tichého a fyzicky málo zdatného jedince. V minulosti bylo toto protiprávní jednání velmi často přehlíženo, bagatelizováno či společensky tolerováno jako přijatelné. Společnost považovala za normální to, že silnější jedinec má určitou moc ovlivňovat slabší a šikana byla veřejností přehlížena.

S tímto problémem souvisí i narůstající násilí ve školách. Například v USA jsou aktivity band ve školách, počínaje základními, vážnou hrozbou pro bezpečnost jak učitelů, tak i žáků. Členové band někdy požadují výkupné, i zato, že nenapadnou učitele a spolužáky. Projevy zvýšené agresivity jsou v posledních letech patrné i na školách u nás, zvláště na druhém stupni základních škol. Kdy děti jsou za své chování téměř nepostižitelné a rodiče výtky školy na chování svých ratolestí berou na lehkou váhu.

Kasuistika - Příběh školáků

Brno. Městská část Staré Brno. Hovor z linky 158, neznámý muž sděluje, že parta dětí rozbíjí a demoluje auto, ve kterém sedí nějaká žena. Na místo se do tří minut dostavuje 5 policejních aut, kteří jsou poblíž a kteří slyšeli hlášení ve vysílačce. Děti ve věku okolo 8. let stojí vedle dveří spolujezdce a řidiče a bijí do zaparkovaného vozidla kovovými tyčemi. Jakmile zaslechnou houkání sirén, snaží se utéct do různých směrů, ale policisté jsou v přesile a rychlejší, takže děti jsou chycené a odvezené na policejní stanici OOP Brno střed. Je podzim kolem 17.00 hodiny.

Souběžně s nimi se k výslechu dostává i poškozená paní, kterou přiveze hlídka, jejíž

kriminalistický technik prováděl ohledání místa činu a prováděl fotodokumentaci. Je to k neuvěření, poškozená asi 50-ti letá paní, (jakmile se uklidní z šoku, který utrpěla) ve své výpovědi uvádí, že se vydala z místa svého bydliště jako obvykle nakupovat. Činí tak každý pátek, velký nákup na víkend. Sedne do svého vozidla, které má zaparkované na parkovišti před domem. Když zasune klíč do zapalování, ozve se rána a vysype se skleněná výplň okénka u spolujezdce. Lekne se. Najednou se kolem ní objeví skupina dětí, jedno ze starších, takový kudrnatý výrostek otevře dveře řidiče a snaží se jí vzít kabelku, z druhé strany se z rozbitého okna natahuje další kluk, který se sápe po mobilním telefonu, který si položila na sedadlo, někdo bouchá do ostatních okének a kapoty vozidla. Po chvíli přetahování o kabelku uslyší sirény a všichni mladíci jsou náhle pryč. Pak přichází policista a vysvětluje ženě v šoku, že musí jít na policii sepsat trestní oznámení. Co se jí ztratilo, jaká vznikla škoda? Žena se zvolna probírá z šoku. Co se vlastně stalo, některé tváře dětí jí byly povědomé. Kabelku má, mobilní telefon nachází vedle auta, rozbitý. Vozidlo je celé pomačkané. Jaká vznikla škoda? Asi 15.000,- Kč. Policie volá dětem rodiče, oba jsou nedostupní, následně telefonuje s pracovníky z orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je zjištěna identita dětí. První čtyři jsou z jedné rodiny, další dva jsou kamarádi nejstaršímu je 11 let, nejmladšímu je teprve 5. Proč to udělali? Říkají, že chtěli jen peníze a mobil, který by prodali kamarádům. Rozhodli se obstarávat si věci sami. Jak jen dokážou. Nestydí se, naopak policii vzdorují, někteří jen mlčí a nekomunikují.

Děti jsou předány oproti podpisu matce, otec je silně podnapilý a doma spí. Rozbíhá se kolotoč úředních povinností, žádostí a šetření. Případ se nakonec uzavírá a je usnesením odložen pro nedostatek věku pachatelů. Nárok na náhradu škody bude poškozená uplatňovat, ale kdo ví, z čeho bude škoda zaplácena. Jejich matku propustili před nedávnem ze zaměstnání, otec nepracuje už několik let, nemají peníze, žijí na hranici životního minima, jen z příspěvku na sociální pomoc v nouzi. Otec upadl po ztrátě zaměstnání do letargie a začal své problémy řešit alkoholem. Léčit se nechce, problém si nepřiznává.

Výchova a dohled nad dětmi v tomto případě takřka neexistují. Výchovné působení rodičů je nulové, spíše působí jako špatný vzor dětem, který si děti prostřednictvím imitace přebírají a zvnitřňují si působení příkladem i pro další generaci. Děti pak předčasně dospívají, začínají se zajímat o dospělácké aktivity. Získání dalšího zaměstnání rodičů s přístupem jejich rezignace není moc velká. Začínají žít na hranici chudoby, z níž není šance se dostat, pokud budou rodiče před svými dětmi upřednostňovat alkohol a cigarety. Policie v tomto

případě samozřejmě vyrozuměla pracovníky odboru sociálně-právní ochrany dětí, kteří udělají šetření přímo v rodině, provést pohovor, případně rozhodnout o umístění dítěte do dětského diagnostického domova, kde by mělo být zjištěno, proč se dítě protiprávního jednání dopouští, zda např. netrpí nějakou poruchou chování. Také byla zaslána informace do školy, které děti navštěvují. Zde by měl pedagogický psycholog či speciální pedagog, či metodik prevence, začít řešit tento problém ve spolupráci s rodiči, doporučit zařízení kam by dítě mohlo docházet, ovšem za jejich souhlasu.

Divácké násilí

Mezi protiprávní násilné jednání patří také oblast označovaná jako divácké násilí. Jde o násilné či nebezpečné chování diváků v souvislosti se sportovními utkáními. Z mé vlastní zkušenosti je po právní stránce kvalifikováno většinou jako výtržnictví - dle § 358 zák. č. 40/2009 Sb. Ve většině případů jde o násilí, které je plánované, má opakovaný charakter a je realizováno relativně ohraničenou skupinou lidí, ať už se jedná o fotbal či hokej. Kromě vlastního násilí a vandalismu, sem spadají též i další formy rizikového chování jako jsou rasistické urážky, používání extrémistické symboliky či chování ohrožující bezpečnost ostatních diváků, hráčů a rozhodčích.

Kazuistika - Příběh fotbalový

Je po poledni. K večeru má začít fotbalové utkání FC Brno a FC Sparta Praha. Jsem zařazena po pořádkové jednotky Jihomoravského kraje jako jedna ze dvou žen, které zde byly umístěny v rámci bezpečnostních prohlídek osob ženského pohlaví, které vnášejí na stadiony zápalné láhve, různé petardy, dýmavnice a také nejrůznější zbraně.

Sedím v dodávce před Jihlavou společně s 14. policisty, kteří byly vybráni jako fyzicky a psychicky nejodolnější z OOP Brno střed a zastupují jeho tým. Čekáme na autobus fanoušků Sparty, abychom jej doprovodili na stadion. Autobus přijíždí celkem přesně a naše družstvo a družstvo z PMJ (tehdy - pohotovostní pořádkové jednotky Brno) se zařazujeme za nabitý autobus. Uháníme po dálnici k Brnu. Ve vysílače k nám promlouvá zpráva, která sděluje, že příznivci fotbalu jsou vyhládlí, a že se ještě před Brnem chtějí najíst v nějaké restauraci. Máme jim to prý umožnit. Opravdu autobus sjíždí na výjezd na Moravské Knínice a jede směrem do vesnice. Oba naše policejní tranzity jedou za ním, když vyjíždějí z vesnice nějakou

plní cestou, nechápeme. Velitel vozidla volá velitele opatření co se děje. Než však stačí hovor navázat, autobus zastavuje a Pražští fanoušci z něj vyběhají do lesa strmou cestou mezi stromy někam na kopec. Velitel křičí, ať si bereme helmy a běžíme.

Běžíme do kopce, nás 30 policistů z obou aut, s nasazenými helmami s neprůhledným černým hledím. Už před kopcem se dav Pražských fanoušků stáčí a nabírá směr někam za nás, nechápeme. Když doběhneme na kopec, už je to naprosto jasné. Na kopci čeká asi 200 brněnských fanoušků, náležitě vyzbrojených a očividně odhodlaných na pořádnou fotbalovou bitvu. S křikem se řítí na nás. Vidím některé kolegy, jak prchají lesem pryč. Z obou stran u mne stojí kolegové, zachovávám klid a držím řadu. Za mnou stojí další kolega. Sekám tonfou po každém výpadu, který se ke mně blíží. Železná tyč, teleskopický obušek. Přede mnou padají dva muži, v zápalu boje sráží i mě, padám na zem, ale kolega Marek za mnou mi pomáhá na nohy. První nápor je pryč. Křičíme na ně, ať se uklidní. U nohy mi najednou přistane zásahová výbuška, vedle druhá, kousek dál třetí. Explodují, kousky tvrdého plastu vymrštěné explozí se všem zakusují do oděvu, jsme ohlušení a oslepení na pár vteřin, úplně všichni. Fanoušci Brna začínají couvat, ustupují a utíkají lesem. Pochopili, že tady hra končí.

Zato fanoušci Sparty myslí, že teď je jejich chvíle. Oblohou k nám začínají létat různé předměty, prvnímu uhnu a zásah schytá kolega Marek přímo do helmy, byla to půlka cihly. Jde k zemi. Druhému se už nevyhnu, kámen, mě trefí do ramene, pak kus dřeva, shnilé jablko. Fanoušci se najednou stahují a my je ženeme k plotu rodinného domku na konci vesnice. To už i já slyším hukot přijíždějících sirén, kolegové asi 5 jednotek, pochytají několik Brňáků, a Pražáky směřujeme zpět do jejich autobusu i s deseti kolegy, kteří kontrolují východy. Z některých kape krev, ale žádná zranění si nepřiznávají. Lékařské ošetření nepotřebuje nikdo. Prý se nic nestalo. Několik kolegů si pamatuje, kteří z nich byli ti nejagresivnější iniciátoři akce. Napětí opadáva, začíná mě všechno bolet, ale cítím se jako hrdina, vítěz z akčního filmu.

A příčina těchto domluvených akcí? Názor laika je takový, že se do takovýchto akcí nemá policie co plést, ať si to vyřeší fanoušci sami mezi sebou. Když však dojde k nějakému závažnějšímu zranění, napadený mladík volá po vyšetření případu a nalezení pachatele, lékaři a ostatní zdravotnický personál, je kvůli takovému mladíkovi v jednom kole, aby jeho zranění zanechali na jeho těle co nejmenší stopy, a veřejnost naslouchá v televizním zpravodajství, že policie opět pachatele nevyšetřila. Policie je přece povinna vyšetřovat i z úřední povinnosti.

Z jaké důvodu však docházím k takovýmto bitkám a předem určeným setkáním, které mají za úkol pouze boj mezi dvěma tábory zneprátelených stran? Je vtom touha po dokazování si, že za něco stojím, v důsledku nízkého sebevědomí? Snaha vytáhnout se před přáteli, nějakými těmi jizvami z války? Určitě v tom hraje roli mužský prvek a hormon testosteron, který zvyšuje agresivitu zvláště u dospívajících chlapců a adolescentů. Současná humánní společnost jim nedává moc prostoru k vytvoření určitého sebevědomí. A z tohoto důvodu dochází právě k tomuto porovnávání fyzické síly a obratnosti. Dohodnuté rvačky mezi fanoušky fotbalu, kde zcela jistě vymizel záměr hájit, či bránit svůj oblíbený fotbalový klub. Namísto toho se strhne zábava ve stylu, kdo je silnější, rychlejší a v dnešní době i lépe organizovaný. Příprava těchto rvaček po hospodách, příprava zbraní i závěrečná rekapitulace u džbánu, zaručuje spoluúčastníkům pocit určitého přijetí do mocné skupiny tvrdého jádra fotbalových fanoušků. Pociťují, že jsem skutečně dospělý muž. Pociťují sounáležitost a dobrý pocit, že jsem si také bouchnul do nepřítele, pravda i nějaké ty šrámy zajistí dobré postavení v očích dalších spolubojovníků. A poskytnou možnost další odvety. Je to jakási zkouška dospělosti, zda jako muž obstojí v očích druhých. Možná tomu skutečně přispívá i dnešní doba, kdy je mužský prvek položen v jiné rovině, spíše jako vnímavý a inteligentní činitel nežli jako muž, který je závislý na své fyzické síle, bez jehož agresivity by jeho rodina nepřežila zimu. Mužský prvek bojovníka, ochránce společnosti, se vyvíjel po tisíce let. A myšlenka, že by mohl být za 300 let, kdy se společnost snaží stavět do světla humanity, být zcela potlačen, působí spíše nelogicky. Samozřejmě se zde jedná také o určitý způsob odreagování od reality běžného nudného života a potvrzení vlastní moci. Před spácháním činu se samozřejmě často mezi mladíky konzumuje alkohol, aby pomohl odbourat racionální zábrany, které by mohly jednání brzdit. Policie má samozřejmě také svá opatření, jak zamezit páchání protiprávního jednání a násilných trestných činů na stadionech a při fotbalových utkáních. Jedná o zákaz přístupu na stadion, který se uděluje v rámci zákazu činnosti v souvislosti s prokázaným spácháním trestného činu výtržnictví dle § 358 zák. č. 40/2009 Sb. Tím zamezuje přístupu osob, které by ostatní mohli podněcovat či navádět k násilí na stadionu. Také už samotná přítomnost většího množství policistů nasazených v rámci sportovního zápasu funguje jako jistá psychologická prevence. Policie, tak působí jako primární prevence, neboť chrání společnost od možného násilného útoku. Jestliže si bude pachatel myslet, že bude při svém nezákonném chování spatřen či přistižen policií, je pravděpodobné, že od svého jednání upustí. V rámci těchto akcí je policií využívána moderní technika, která pak lépe dokumentuje spáchání trestných činů, konkrétní osobou pachatele.

Každodenním chlebem mnoha policistů, státních zástupců, a soudů tak zůstává násilí v jeho nejrůznějších podobách a variantách. Vzhledem k nápadu násilné trestné činnosti a k neschopnosti lidí se domluvit, řešit svoje konflikty či střety zájmů smírnou formou, se my policisté a ostatní orgány činné v trestním řízení, nemusíme bát nedostatku práce.

3. Agrese jako psychologicko-kriminální problém

3.1. Výklad kriminálního násilí

Obyvatel naší planety přibývá, v roce 1996 jich na zemi žilo 5,8 miliardy. Města po celém světě rostou, přičemž se z venkova do měst stěhuje stále více lidí, kteří doufají, že ve městech naleznou snadnější práci, lepší životní podmínky, možnost vzdělání a zábavy pro své děti i pro sebe. Ne vždy se jejich představy splní. Města jsou totiž poznamenána vyšší mírou zločinnosti.⁵

Agresi však nepůsobí jen velká hustota obyvatel, sama o sobě, ale daleko spíš jsou to sociální, psychologické, kulturní a ekonomické podmínky, které s ní jdou ruku v ruce. Je zřejmé, že stres a agresi působí přelidnění, tj. hustota obyvatelstva spojená s chudobou. Přelidnění znamená, že počet lidí, kteří patří k určité společnosti je větší, než by odpovídalo ekonomické základně, zásobující tyto lidi potravinami, bydlením a možnostmi kvalitně trávit volný čas.⁶

Jako kriminální jednání lze označit všechny druhy chování, které porušují právní normy daného státu. V tomto případě nejde už jen o prohřešky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou vymezeny trestním zákoníkem. V naší republice je to současná novelizovaná forma trestního zákona č. 40/2009 Sb. Trestnou činnost je možno v psychologii chápat jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. Jde o jasně definovanou odchylku od společností stanovené sociální normy.

O kriminální agresi mluvíme tehdy, jestliže svým obsahem a způsobem útočí na zájmy a hodnoty chráněné naším právním systémem. Přesto podle této velmi široké definice může kriminální agrese zahrnovat i různé projevy jako např. vydírání, nebo pohružku násilím, která zpravidla bývá spojována s fyzickým násilím či útokem.

Agrese se může projevat jako připravovaná, nebo jako reakce na určitou situaci. S momentem promyšlenosti úzce souvisí i další aspekt, a to cíl, jehož má být prostřednictvím agrese dosaženo. Jestliže kriminální agrese vykazuje příznaky zaměřenosti na konkrétní cíl, jedná se o agresi instrumentální. Úplným opak je agrese odreagovaná, která nemá nesloužit jako prostředek k dosažení nějakého cíle, ale jejím smyslem je uvolnění nahromaděných a

⁵ Čech, S., Řezníček M. *Zločin kolem nás*, vyd.1, 1996, Žďár nad Sázavou: Fakta, s. 9

⁶ Fromm, E. *Anatomie lidské destruktivity*. vyd.1, 1997, Praha: Lidové noviny, s. 117

naměstnaných agresivních impulzů. Cílem je tudíž agrese sama o sobě.⁷ Agrese, také může být obrácena proti osobě, která iniciátorem v podobě sebepoškozování a sebeničení.

Násilí, páchané na jiném člověku, jehož důsledkem je určitá míra poškození jak fyzického tak psychického je ve většině společností právně kvalifikováno jako trestný čin.

Trestný čin vzniká jako souhra tří faktorů:

- motivovaný pachatel
- vhodný objekt (dosažitelný, slabý a bezbranný)
- vhodné podmínky (kde v okolí nejsou lidé, kde je malá přehlednost a pro pachatele menší riziko)

Ze statistik vyplývá, že násilí jako trestný čin je pácháno převážně mladými muži. Násilníci často pocházejí z různých sociálně a demograficky definovaných vrstev společnosti. Proto je nepřesvědčivější předpoklad, že v pozadí kriminálního činu stojí určití aktuální stav člověka, na něhož přitlačí vnější podmínky a je i vnitřně připravený nebo ujištěný o tom, že jinou cestu volit nelze. Také se zcela jistě nemůžeme domnívat, že osoby, které selhávají v každodenních aktivitách, mohou z jakýchkoliv důvodů použít násilí, aby tak získali status, peníze nebo cokoliv jiného.

3.2.Zdroje kriminálního násilí.

Psychologické pojetí zdrojů kriminálního jednání:

Kriminalita jako důsledek impulzivního životního stylu:

Impulzivní osobnost se zpravidla utváří souhrou dispozic a prostředí. Jestliže osobnostně predisponované dítě vyrůstá v prostředí, kde panuje nedostatek náklonnosti, pozornosti a nedůsledná výchova ze strany rodičů, neosvojí si v rozhodujících vývojových etapách tradiční občanské hodnoty ani návyky. Zvláště tehdy, když rodiče, ani blízké osoby, které žijí ve společné domácnosti, nejsou nejlepšími výchovnými vzory, pak produktem bývá impulzivní jedinec. Takový člověk pak reaguje nepřiměřeně situacím, kterého v životě potkávají, je bez konvencí a zábran, je požitkářsky zaměřený, uspokojování vlastních potřeb je pro něj nejdůležitější životní záležitostí. Vůči ostatním lidem postupuje bezohledně, bez výčitek a

⁷ Vágnerová, M. *Psychologie pro pomáhající profese*. vyd.3., 2004, Praha: Portál, s. 766

agresivně, i když to není nutné. Jeho názory a postoje jsou silně nekonformní, odmítá školu, policii, usilovnou práci a podobně. V období puberty a adolescence ho toto osobní založení vhání do různých incidentů a konfliktů. Proto i při optimistickém náhledu na věc, nelze vzhledem k nepřiměřenosti a opakování trestných činů, toto jednání zlehčovat jako mladickou nerozvážnost. Důsledkem takového chování, pak bývá odsouzen, přičemž ve věznicích získává tento pachatel lepší kriminální proškolení od starších spoluvězňů – jak lépe zvládat své řemeslo.

Kriminalita jako instrumentální chování:

Skutečnost, že kriminálního jednání se dopouštějí i lidé s přiměřenou, nebo dokonce přísnou výchovou, ti kteří si osvojili patřičné normy společnosti, netrpí nedostatkem sebeovládání a běžně nepodléhají tlaku okamžitého uspokojení potřeb. Kriminalita instrumentálního chování znamená, že kriminální jednání je používáno jako účelový prostředek dosažení subjektivního žádoucího cíle. S instrumentální kriminalitou se můžeme setkat u jedinců vzdělaných, s dobrým sociálním postavením, pocházejících ze zdravého sociálního prostředí. Jinak řečeno i tam, kde by se podle všech zákonitostí vůbec vyvinout neměla. To prakticky znamená, že faktická znalost morálních a zákonných norem ještě neznamená, že se konkrétní člověk bude ve svém chování podle nich řídit. Uplatňuje se zejména v situaci, která je pro jedince důležitá a kdy se subjekt domnívá se, že může hodně získat, anebo ztratit. Jestliže nemůže dosáhnout svého cíle poctivým způsobem, nastupuje velké pokušení získat vytoužené, nečestným anebo i kriminálním jednáním. Zda takovýto člověk pak podlehne svodům a vydá je lehčí, nebezpečnější protizákonnou, cestou je otázka jeho duševní a morální vyspělosti.

Kriminalita jako důsledek přizpůsobení se ve skupině:

Zde se jedná o kriminální chování, které není z pohledu či úmyslu jednotlivce výsledkem spontánním nebo svobodné volby, ale vyplývá ze sociálního tlaku členské skupiny. Nejčastěji je aktivováno obavami či strachem člověka z nepříjemných důsledků v případě, že by odmítl vyhovět. U dětí a mladistvých mívá často podobu skládání zkoušky odvahy, dospělosti nebo přijímacího rituálu při získávání plnohodnotného členství ve skupině. Děti a mladiství se zde učí jak se chovat ve skupině vrstevníků, jak se vyrovnávat s nepřátelstvím a panovačností, podřídit se vůdčí autoritě a sám vést druhé v kontaktu se skupinou vrstevníků se dítě vytváří představu samo o sobě. Musí v přímém soupeření dokázat jak je silné, zručné, odvážné a

ochotné pomoci. Selhání skupina trestá posměšky a odmítnutím.⁸ Pokud tato skupina výrazně převáží vliv na člověka, před rodinou, nebo rodina vyznává stejné hodnoty jako uvedená patologicky se chovající skupina, je téměř nemožné, aby se osoba nacházející se uvnitř této skupiny přijala hodnoty a morální normy širší společnosti.

Kriminalita jako důsledek neadekvátních strategií při zvládnání stresu:

Vyskytují se i takové trestné činy, ke kterým dochází pouze proto, že pachatel není schopen danou situaci psychicky zvládnout, nebo cíleně vyřešit svůj osobní problém. Pak takovouto situaci prožívá jako stresovou, cítí se frustrován, je zmatený a neví jak dále postupovat. Z různých příčin se to ve svém předchozím vývoji nenaučil. Jedná se zejména o situace nebo problémy ve vzájemných vztazích, tedy o oblast mezilidských vztahů a jednání s druhými. Z nejrůznějších důvodů, či v důsledcích okolností v jeho životě, takový jedinec nezakusí běžné sociální prostředí svých vrstevníků, vyrůstá převážně v izolaci osaměle. Nemá příležitost pro sociální učení, nemůže napodobovat obvyklé způsoby navazování komunikace, udržování zájmu o svou osobu a sebezprosazování se mezi druhými. Namísto praktických zkušeností se zaměstnává svou fantazií a někdy přebírá řešení konfliktů prezentované v médiích (akční, hororové filmy). Jestliže ve svém vývoji byl v kontaktu s agresivními vzory, vzrůstá psychologicky nahlíženo, riziko kriminální strategie při zvládnání stresové situace.⁹

Souhrnem lze uvést, že kriminální násilí nevzniká pouze jen samo o sobě, nýbrž má poklad v mnoha různorodých příčinách, z nichž pouze některé byly uvedeny v předchozím textu. Násilí bývá vyústěním problému, který se začal odehrávat, vždy před určitým časovým úsekem, a jeho konečná fáze, ať již se jedná o spontánní agresi nebo o předem pečlivě naplánovanou a vybudovanou instrumentální agresi, je už jen definitivní tečkou za určitým vývojem osobnosti, který neprobíhal podle přijatelných měřítek v souladu morálním hodnotovým systémem celé naší společnosti a byl narušen nějakým patologickým chováním nebo vnějším vlivem na osobnost člověka. Je třeba mít vždy na zřeteli, že ve skutečnosti je pácháno více kriminálních násilných trestných činů, než kterými se zabývají soudy a policie.

⁸ Kern, H. a kol. *Přehled psychologie*. (překl. Machátová, M.), vyd. 1., 1999, Praha: Portál, s. 231

⁹ Členění jednotlivých skupin dle – Čírtková, L. *Policejní psychologie*. vyd. 1, 2006, Praha : Portál

4. Biologické a psychologické podstaty násilí

4.1. Fyziologické a emocionální pochody těla

Existuje tedy nějaký prvotní impuls vedoucí ke kriminálnímu násilí? Odkud se v člověku bere a v čem je jeho počátek? Souvisí snad bezprostředně s naším fyzickým tělem a jeho pochody, je násilí a jeho projevy součástí naší prapodstaty? Jsou naše zvířecí instinkty tak důležité, že mohou převážit naši rozumovou složku? Představuje snad hněv a vztek něco bez čehož se v životě nelze obejít?

Někteří specialisté studovali fyziologické změny, které souvisí s afektem vzteku. Při tomto bylo zjištěno mnoho tělesných změn, jako jsou například: zvětšování počtu kožně galvanických reakcí (pocení se), zrychlování krevní srážlivosti, sekrece adrenalinu, zpomalování srdeční činnosti, stoupaní krevního tlaku, útlum zažívání, redistribuce krve (více krve je přiváděno ke svalům), uvolňování glukózy, zvyšování okysličování, vzrůst svalového napětí. Dále také dohází ke svalovému třesu (tremoru), který je symptomem silného vzrušení zejména při prožívání vzteku a strachu, ale také vnitřního konfliktu. Při projevech agresivního chování u člověka se současně objevují ty fyzické změny, poukazující na zvýšenou úroveň aktivace organismu, protože agrese, agresivita byla původně projevována fyzickým útokem, který vyžaduje mobilizaci energie, směřující ke zničení nebo odstranění nějaké překážky, která zabraňuje v další činnosti.¹⁰

Původní fyzická forma agrese je v současnosti společensky odmítána nebo i trestána, takže se agrese se začala zástupně projevovat různými kultivovanými formami napadení, ať už je to agrese slovní, agrese gestikulací, vyhrožování, nadávky, nevěcné kritizování, pomlouvání, ironie, dobírání si někoho a další. Některé formy agrese jsou však v našem životě důležité. Je to především taková agrese, která pomáhá rozvoji osobnosti, aniž by současně ubližovala či poškozovala druhé.

4.2. Emoce jako příčiny násilí

Frustrace

Patří mezi nejběžnější a přirozený podnět agrese. Jako frustrující je možné označit situaci, kdy je člověku znemožněno dosáhnout uspokojení nějaké subjektivně důležité

¹⁰ Nakonečný, M. *Lidské emoce*. vyd. 1., 2000, Praha: Academia, s. 260

potřeby, ačkoliv byl přesvědčen, že tomu tak bude. Očekávání, že se situace bude vyvíjet příznivě, hraje velice důležitou roli, neboť pokud člověk nic dobrého neočekává, nebývá pak zklamán. Frustraci je možné překonat také prostým odložením uspokojení, posílením vytrvalosti a úsilí změnou motivu či rezignací.

Nakonečný (1995 in Vágnerová) upozorňuje na rozdíl mezi vnějšími a vnitřními zdroji frustrace. Člověk může být frustrován jak vnějšími vlivy jako jsou například, reakce blízkých lidí, které neočekává, nebo nečekanými překážkami, tak vlastními zábrany, nepřiměřeně velkými aspiracemi, nízkým sebehodnocením nebo slabou sebedůvěrou.¹¹

Frustrace je zkrátka nepředpokládaná ztráta naděje na nějaké potencionální nebo skutečné uspokojení. Již zmíněná situace způsobuje prožitek zklamání a podporuje reakce zaměřené na vyrovnaní této nepříznivé situace. Jestliže však osoba pozitivně frustraci zpracuje a využije tyto nedostatky pro svůj vlastní rozvoj, záleží na jejím celkovém citovém vyladění, ale také na tom, zda se jí tyto konkrétní frustrační zkušenosti jeví jako srozumitelné, předvídatelné a zvládnutelné – frustrační tolerance.

Hněv a vztek jako příčina násilí

Agrese je vrozeně spojená s afektem vzteku, ale u jedince se může objevit i naučená instrumentální agrese, probíhající zcela bez tohoto afektu. A.H.Buss, A. Durkee a M. Baer (1956, in Čermák, 1998) sestavili inventář agresivity z následujících způsobů chování :

- a) napadení (útok na druhé, ale nikoliv ničení předmětů),
- b) nepřímá agrese (klepy, intriky, resp. nezaměřená agrese, jako je např. bouchnut dveřmi)
- c) negativismus (opoziční chování, pasivní rezistence)
- d) verbální agrese (zahrnuje i styl projevu, jako je ječení, křik).¹²

Také hněv je původně vrozenou reakcí na překážku, která se staví do cesty při dosahování nějakého cíle a brání v rozvíjení jednání. Proto také hněv původně provázel i zjevný útok na překážku, jehož smyslem bylo její rozbití či násilné odstranění. Slabší formou hněvu je rozzlobení se (jedinec se na něco zlobí, když se mu to nedaří zvládnout). Nejsilnější afektivní složkou hněvu je vztek, resp. stav zuřivosti. Většinou je hněv pokládán za emoci,

¹¹ Vágnerová, M. *Psychologie pro pomáhající profese*. vyd.3., 2004, Praha: Portál, s. 49

¹² Čermák, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. vyd. 1., 1998, Žďár nad Sázavou: Fakta, s. 23

kdežto vztek za afekt. S výše uvedeným hněvem a agresí je spojena také hostilita, což je nepřátelský postoj vůči předmětu agrese. Za zmínku také stojí, že vedle hněvivé agrese je ještě agrese, která vystupuje jako naučená instrumentální technika hrubého sebeprosazování, dominance, zastrašování a ovládání druhých.¹³

Hněv je tedy nepříjemný stav organismu, negativní emoce, kterou člověk ukazuje okolnímu světu, že je s něčím nepokojen, nesouhlasí. Může pramenit z pocitu ohrožení, vnitřní nejistoty, vlastní bezmoci, ponížení, zklamání nebo bolesti. Pospíšil (1999) uvádí: „zlost fyziologická odpověď organismu na psychickou zátěž.“¹⁴

Závist a nenávist jako příčiny násilí

V souvislosti s agresivními projevy násilí a násilné kriminality, je nutné se také zmínit o dalších pojmech ovlivňující lidské chování. Jedná se o pocity závisti a žárlivosti, které se také jednoznačně vztahují se k hodnocení lidské osobnosti. Vztahují se zejména k ohrožení sebeocenění a k sociálnímu srovnávání. Obecně vzato pocit závisti vychází z vnímaného osobního nedostatku, který je pocíťován subjektivně, jeho objektem se stávají ti, kdo tento nedostatek nemají, nebo mají to, co se jedinci nedostává, přebytek. Tento stav pak způsobuje pocit závisti nebo žárlivosti, na jehož pokladu je možné nechat rozvinout násilné protiprávní chování. Nenávist je naproti tomu citový vztah, který je spojen s nepřátelskými hostilními, postoji a s tendencí, být agresivní vůči objektu své nenávisti. Tím mohou být nejen jiní lidé, jako jedinci, ale i celé skupiny, velké i malé, politické i náboženské ideje a činnosti.¹⁵

Podstatou nenávisti je silný odpor vůči někomu nebo něčemu. Čím větší intenzita hněvu je v člověku nastřádána i v nepřátelství přítomno, tím větší je šance, že dojde k impulzivnímu agresivnímu aktu, který se může projevit verbálním nebo fyzickým napadením, ale pravděpodobněji obojím.

Z uvedených podkladů jednoznačně vyplývá, že biologická i emocionální stránka člověka, hraje v jeho životě velice důležitou roli a není vhodné ji opomíjet, ale pouze takovéto předpoklady nemohou nést vinu za jeho případné rozhodnutí prosazovat si svoje nároky násilnou cestou. K tomu jsou zapotřebí i jiných dalších vnějších okolností a také zejména v subjektivních názorech či postojích a v jeho vůli a rozumových schopnostech. Agresivita je

¹³ Nakonečný, M. *Lidské emoce*. vyd. 1., 2000, Praha: Academia, s. 259-260

¹⁴ Pospíšil M. *Zlost, hněv a rozčilení, aneb jak ze slepé uličky krizové komunikace s dětmi a dospělými*, vyd. 1., 1999, Plzeň: Typos, s. 48

¹⁵ Nakonečný, M. *Lidské emoce*. vyd. 1., 2000, Praha: Academia, s. 261

přesto v člověku hluboce zakořeněna a po celé generace přetrvává. Naše agresivní biologická přirozenost může být využita i vhodně, nějakou činností, nebo volnočasovou aktivitou, kde se člověk může zdokonalovat v různých směrech, nebo kde je zapotřebí mobilizovat své síly a brát energii i ze svých záložních zdrojů.

5. Současné patologické jevy moderní společnosti

5.1. Nezaměstnanost

Podle Buchtové (1999, in Vágnerová, 2004) pro člověka je práce jedna z nejdůležitějších složek v jeho životě, práce je pro člověka nejdůležitější podmínkou jeho existence, přináší mu nejen materiální užitek, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti.¹⁶

Po přechodu naší republiky na tržní ekonomiku, nikdo zřejmě nebyl ochoten přiznat, že nezaměstnanost existovat bude a že právě oni se nezaměstnanými stát mohou. Lidé zkrátka nebyly na tento typ zátěže dostatečně adaptovány, nedovedli jej řešit, a proto na ně působil a stále působí jako silně stresující faktor. Potíže s jejím zvládnutím byly v české společnosti větší, než v zemích, kde byla po dlouhou dobu částí standardní zkušenosti.

Profesní role je velmi důležitou součástí identity člověka a faktorem ovlivňujícím sociální hodnocení daného jedince, z pohledu jak na něj nahlízejí i ostatní lidé. Tak je práce považována za činnost, která dokazuje jedinečnost člověka ve vztahu ke společnosti. Avšak záměr proč vykonávat práci jsou nejrůznější. Mohou to být peníze jako prostředek k získání hmotných věcí, nebo aktivita, seberealizace, sociální kontakt, samostatnost a nezávislost. Ztrátou zaměstnání jsou nevíce ohroženi lidé s nedostatečnou kvalifikací a nízkou úrovní vzdělání, lidé mladší 25 let, starší lidé nad 50 let, mladé ženy jsou sociálně handicapovány perspektivou těhotenství a péče o děti, lidé z nižší sociální vrstvy, příslušníci různých menšin a přistěhovalců. Nezaměstnanost bývá zpravidla pocíťována jako určitá ztráta, na kterou člověk reaguje zoufalstvím a depresí, ale i jako ohrožení vlastní budoucnosti, které vyvolává psychické napětí úzkost a strach. Reakcí na ztrátu zaměstnání, bývá i zlost a vztek, který může být zaměřen na předpokládaného viníka, nebo celou společnost i obrácená proti sobě samému. Nezaměstnanost podmiňuje a posiluje i různé varianty sociálně patologického chování. Pokud je člověk dlouhodobě nezaměstnaný a ani nemá přijatelnou perspektivu, může reagovat odmítnutím obecně platných hodnot a sociálních norem většinové společnosti, která mu nedala jeho potřebnou šanci. V souvislosti s nezaměstnaností pak dochází k nárůstu kriminality, především majetkového charakteru a násilných trestných činů spáchaných převážně pod vlivem alkoholu.

¹⁶ Vágnerová, M. *Psychologie pro pomáhající profese*. vyd.3., 2004, Praha: Portál, s. 731

Vliv nezaměstnanosti na mladé lidi.

Nejhorší důsledky může nezaměstnanost na mladé lidi. Mladý nezaměstnaný, který zůstává existenčně závislý na rodině nebo podpoře, nemůže získat status dospělého. Dále vystoupí z koloběhu ranního vstávání do školy a dalších povinností a může se stát, že po krátké době zapomene na to, čemu se ve škole naučil. Nemůže také dále rozvíjet své schopnosti a dovednosti, nevytvoří si potřebné pracovní návyky. Navíc jestliže získává finanční prostředky od rodiny nebo pobírá podporu z Úřadu práce, nemají pak tito mladí žádnou motivaci k zapojení se do pracovního procesu. Zvyknou si na velkou míru osobní volnosti a množství volného času, který pak budou vyplňovat jinou činností. Z tohoto návyku je pak obtížné uniknout a začít si aktivně hledat práci, která nemusí být zaměřena přímo podle kvalifikace jednotlivce.

Nezaměstnanost totiž zvyšuje riziko asociálního chování. Nadbytek volného času, nuda, nedostatek programu a povinností, je právě tím rizikem, které může způsobovat protiprávní chování. S tímto souvisí i frustrace, která je daná pomyslným vyloučením ze společnosti, často přispívá k rozvoji nežádoucích forem chování. Nezaměstnaní mladí lidé se sdružují do part, užívají drogy, kradou a chovají se vandalsky. Mají za to, že takovéto chování vůči ostatním je správné, snaží se tímto pomstít společnosti, která je nepřijala, neposkytla jim šanci získat vhodné zaměstnání a proto ani oni proto nerespektují její normy. Rizikem ale zůstává, zafixování si takovýchto způsobů chování a omezení schopnosti přizpůsobení se poté na život zaměstnaného člověka.

Bezdomovectví

Mezi nezaměstnanými existuje i malá skupina lidí, kteří práci nehledají. Společenská vyloučenost jim nevádí. Jejich potřeba je velmi nízká, dovedou své potřeby přizpůsobit téměř nulovým finančním možnostem. Jde o sociálně nestandardní, málo přizpůsobivou skupinu, která má většinou kriminální tendence. Potom není divu, že morální a právní normy těmito lidem mnoho neříkají, přestože o jejich existenci dobře vědí, společnosti nedůvěřují a často berou právo do svých rukou a své konflikty mezi sebou řeší násilnou cestou. Policie se s těmito lidmi setkává právě při fyzických napadeních v jejich skupině (příčemž policii volá nějaká nezúčastněná přihlížející osoba) nebo při drobnějších majetkových deliktech, jako jsou krádeže v prodejnách, či výtržnictví. Osob, které se stávají bezdomovci, každým rokem přibývá, úbytek finančních prostředků, které poskytovaly sociální dávky je očividný, stejně jako úbytek pracovních míst a možnosti získat zaměstnání.

Přestože však nezaměstnanost člověka velmi ovlivňuje, nemusí rozumný člověk sáhnout k protiprávní formě, při dosažení finančních prostředků, ale většinou se uskromní ve svých potřebách či zájmech.

5.2. Média

Média mohou mít také velký vliv na násilnou kriminalitu, neboť mohou ovlivňovat lidské myšlení i jednání. Nebezpečí spočívá v tom, že prostřednictvím televize, či internetu je možné manipulovat s informacemi, potlačovat důležité části informace nebo jednostranně upřednostňovat některé názory. To si však mnoho lidí stále ještě neuvědomuje. Agrese v televizním pořadu může sloužit jako vzor hodný napodobení. Poté imitace takového agresivního chování se u dítěte může stát součástí kognitivní výbavy, jež je připravena k použití, když vzor není přítomen. Televize mnohdy poskytuje konkrétní podobu agrese, kterou divák převezme a učí dovednosti, jež jsou užitečné z hlediska násilného činu. Média srovnání se skutečnými údaji o kriminalitě, daleko více informují o deliktech, v nichž je obsažen prvek násilí.¹⁷ Tento druh informací má přímý vliv na jedince, který je něčím motivován chovat se agresivně. Časté pozorování násilí buď jen v televizi či filmu, upevňuje divákovo přesvědčení, že agrese a násilí je přípustný, nebo dokonce žádoucí prostředek řešení interpersonálních konfliktů. Její úspěšné provedení ve filmu snižuje kontrolu agrese jedince a agrese může propuknout snadněji. Násilí, které je médiu ukazováno jako morálně ospravedlnitelné, nebo si oběť agrese zaslouží být napadena, vyvolává agresivní chování, zatímco morálně odsouzené násilí, nemá žádný efekt nebo může agresi potlačovat.

Avšak u dětí a některých dospělých osob, které vnímají svět zjednodušeně, je třeba počítat s tím, že neporozumí jemným nuancím významu, jež sděluje obsah násilnické scény. Pak mohou násilnické scény převzít jako běžný způsob života a s násilníky se ztotožni. Také se domnívám, že osoby, které nemají agresivní sklony, budou sledování násilných scén odmítat a raději přepnou program. To znamená, že lidé náchylní k agresi si budou vybírat převážně agresivní pořady, čímž budou posilovat vlastní agresivní tendence.

Někdy může být násilí v médiích zachyceno jako emocionálně přitažlivé, takové násilí pak přitahuje osoby, jimž agrese působí potěšení. Nadměrné sledování násilných pořadů může v člověku vybudovat pocit nedůvěry k ostatním lidem, strach s navazování mezilidských

¹⁷ Tomášek, J. *Úvod do kriminologie - Jak studovat zločin*, 2010, Praha : Garda, s.35

vztahů a opatrnost okolnímu světu a učinit člověka uzavřenějším. Přímý vliv mediálního násilí na růst agresivního chování se také zcela nepotvrdil. Je sice patrný u agresivně disponovaných jedinců, kteří jsou v jistém smyslu připraveni jednat agresivně je jen otázkou času, kdy konstelace vnějších a vnitřních podmínek, agresivní chování spustí. Více záleží na důslednosti rodičů, zda svým ratolestem dovolí dívat se na násilné scény v médiích.

5.3. Nevhodná výchova dětí v rodině

Jako další možnost toho co může způsobovat nárůst násilné kriminality v současné společnosti, považuji za nevhodnou výchovu dětí. Je to spíše soubor určitých negativních důsledků špatného výchovného zacházení s dítětem, jakéhokoliv nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby. Zvláštní pozornost je zaměřena na způsoby, jakými jsou děti vychovávány. Způsoby výchovy a jednání s dítětem zajímají i kriminology, protože v rámci výchovného procesu a rodinného dění může být dítě obětí různých druhů špatného, někdy až agresivního či patologického zacházení ze strany rodičů, které mohou dítě fyzicky poškodit či ho psychicky deformovat sociálně nežádoucím způsobem. Z různých oblastí sociálního života je totiž v současnosti prezentován nárůst množství a závažnosti případů špatného zacházení s dětmi (vezměme jen kupříkladu Kuřimskou aféru, můžou z těchto týraných chlapců vyrůst jedinci s dostatečným sebevědomím, když bylo jejich dětství poznamenáno, krutým zacházením a týráním?), přičemž mnohé případy jsou odhaleny ve chvíli kdy je jejich oběť výrazně psychicky či fyzicky poškozena.

Z kriminalistického hlediska by se neměl opomíjet ten fakt, že násilí na dětech a mladistvých páchané v rodině je spojeno s aplikací naučených vzorců chování, nejen ve vlastním životě dítěte, ale i v jeho rodičovském chování v dospělosti. Za určitých podmínek, špatné zacházení s dítětem, se spojuje jeho výchova s nebezpečím vývoje jeho delikventního chování. Mezi pachateli násilných kriminálních činů bývá zjišťováno vysoké procento těch, kteří byli v dětství týráni, sexuálně zneužíváni a zanedbáváni.

Psychické týrání

Největším nebezpečím psychického týrání je skutečnost, že nezanechává viditelné stopy, ani fyzická zranění, může se existovat jako jednání nedbalostní i úmyslné, může se vyskytovat samo o sobě, ale i jako spoluúčast u jiné formy ubližování. Rodič má v rukou živý, lehce

manipulovatelný objekt, který může ponižovat tak, jak to sám zakusil, nebo stále zakouší. U takhle disponovaného rodiče, je radost dítěte téměř nesnesitelná, má takové nutkání nechat dítě zaplatit za utrpení, které prožil sám.¹⁸

Vždy se jedná o dlouhodobou formu ubližování. Jedná se o útok dospělého na psychický vývoj dítěte, který se týká jeho Já a jeho sociálních dovedností. Jde o soubor psychicky destruktivního chování jako je: izolace, terorizace, ignorování, ponižování, špatnou socializaci, nepřiměřenou kontrolu, odpírání emočních vztahů. Můžeme rozeznávat psychické týrání aktivní, což je používání interpersonálních technik ze strany poškozovatelů, které dezintegrují osobnost (např. terorizování může být vymezeno jako vyhrožování zraněním, zabitím, nebo opuštěním dítěte, zahrnuje také vystavování dítěte násilí, hrozbám týkající se milovaných osob či objektů, nebo jej rodič zanechá bez dozoru v podmínkách, které ho mohou ohrozit) a psychické týrání pasivní, které zahrnuje chování vedoucí k psychické deprivaci. Následkem pasivního psychického týrání bývá citová zanedbanost projevující se sníženou schopností navázat emocionální kontakt, intelektová zanedbanost nebo poruchy sociálního vývoje.¹⁹ Dítě se v rodině, kde se verbální násilí užívá, naučí tomuto způsobu chování a bude ho s velkou pravděpodobností užívat v rodině, kterou samo založí. Vytváří se tak předpoklad vzniku opětovné sekundární deviace u další generace. Dále častá verbální agrese významně poškozují pouta mezi rodičem a dítětem. Dítě se nechá rodiči hůře ovlivňovat a snižuje se míra sociální kontroly, což pak v konečném důsledku může vést k tomu, že si dítě zvnitřňuje pojetí sebe jako „špatného“ a může se podle toho začít chovat.

Tělesné týrání

Tělesnému týrání v rodině se věnuje v literatuře značná pozornost, protože ve svých důsledcích ohrožuje někdy samu fyzickou existenci oběti a pro možná tělesná zranění bývá lépe rozpoznatelná. Podle Azarové (1991 in Martinková 1995) se rozlišuje násilí:

- expresivní (slouží k redukci úrovně tenze pachatele a navíc obsahuje záměr poškodit oběť)
- instrumentální (je používáno jako prostředek k dosažení požadovaných reakcí),
- násilí legitimní (které je společností přijímáno nebo povoleno)
- násilí nelegitimní (ke kterému dochází zejména při překročení násilí legitimního).

¹⁸ Hirigoyen, M. J. *Psychické násilí v rodině a zaměstnání*, 2002, Praha: Academia s. 46-47

¹⁹ Martinková, M. *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*. Vyd. 1, 1995, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 9

Časté fyzické trestání může způsobovat změny osobnosti dítěte, odcizení, snižuje jeho sebehodnocení. Bývá spojováno s poruchami v chování dítěte. Je za určitých okolností, pro své důsledky, považováno za potencionální rizikový faktor v dalším vývoji násilného, či kriminálního chování.

Zanedbávání dítěte

Zanedbávání dítěte je také označováno pojmem špatného zacházení s dětmi a mladistvými v rodině. Je to nejrozšířenější forma špatného zacházení s dětmi vůbec. Jako chování vyjadřující znaky zanedbávání dítěte, jsou považovány různé formy pasivního špatného zacházení s dítětem zahrnují nedostatek péče (zcela typický je nedostatek něčeho, co dítě potřebuje, lze ji charakterizovat jako strádání, tj. deprivaci), která může ohrozit růst a jeho psychický vývoj. Charakteristiky osobnosti zanedbávaných dětí je činí zranitelnějšími z hlediska delikventního vývoje. A možnost, že se dají na cestu kriminální dráhy je podstatně větší než u dětí, které vyrůstají ve zdravém rodinném prostředí.

Martinková (1995) uvádí, že zanedbané, citově deprivované děti jsou od svých předškolních let popisovány jako jedinci s nízkým sebevědomím, špatnou sebekontrolou, hyperaktivní či apatičtí. Také bývají emočně ploché, nedůvěřivé, někdy i hostinní a agresivní. Mívají nízkou frustrační toleranci. Bývají dráždivější výbušnější, mají tendenci reagovat zlostně, afektivními výbuchy. Citové strádání zvyšuje psychické napětí a snižuje celkovou pohodu a vyrovnanost. Tyto děti se obtížně orientují ve vlastních pocitech a mají narušené vztahy s vrstevníky.²⁰

Skryté posilování delikventního chování

Někteří rodiče se mnohdy nevědomky dopouští právě posilování delikventního chování svých dětí. K tomuto dochází zejména v případech, kdy se dítě takového chování dopustilo, ale potom je rodiči ospravedlňováno. To působí jako zpevnění a návod k jeho dalšímu opakování. Uvedený rodič střídá období liberálnosti, kdy mlčky přechází všechny prohřešky dítěte, s obdobími s prudkými reakcemi na jakýkoliv drobný přečin dítěte, které jsou nepřiměřené. Pokud dítě zjistí, že rodiče s jeho jednáním, byť bylo protizákonné, souhlasí, nic ho nemůže odradit od toho, aby takovou činnost opakovalo.²¹

²⁰ Martinková, M. *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*. Vyd. 1, 1995, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 26

Skrytá stimulace dítěte k delikvenci

Nedostatky ve vývoji svědomí samotných rodičů jako vychovatelů, určují výchovu jejich potomků. Ukazují dítěti určité vzory, které si samy neuvědomují a nejsou schopni vidět svůj podíl na protiprávním nebo nemorálním deliktu svého dítěte.

Toto se vyskytuje i u rodičů jejich chování se navenek projevuje bezchybně, ale uvnitř skrývají antisociální postoje. Navozují delikventní chování svých dětí zbytečnými zákazy a tím upozorňují dítě na specifické přestupky a dávají dítěti najevo, že očekávají, že se těchto přestupků skutečně dopustí. Takový rodiče podezřívají neoprávněně dítě, bez nějakých podložených důkazů. Když vidí novou věc u dítěte, mají podezření, že ji ukradl.

Nevhodné výchově dětí přisuzují největší vliv. Co nás může více ovlivnit, než naši rodiče, které napodobujeme od prvních okamžiků našeho života. Nic nemůže být důležitějšího, než péče a rozvoj dětských vlastností, schopností a dovedností, aby se pak v dospělosti stalo vyrovnaným a zdravě sebevědomím člověkem.²¹

²¹ Koudelková A. *Psychologické otázky delikvence*. vyd. 1., 1995, Praha: Victoria Publishing, s. 88

6. Vědecká etiologie násilné kriminality

Agresivita a násilí se prolínají celou naší společností a jsou s námi již od počátku dějin civilizace. Násilí, války a kriminalita dosáhly takových rozměrů, že je zkoumání příčin a možností eliminace agresivních forem chování stále v popředí zvýšeného zájmu.

Každý člověk má k agresivnímu jednání vrozené dispozice, stejně jako u jiných vrozených předpokladů jsou tyto dispozice individuální. Nejvíce osob má k agresivnímu jednání sklony průměrné, extrémní varianty mají četnost nízkou. Tyto dispozice byly vždy potřebné k obraně a uchování vlastního teritoria a k vytvoření společenské hierarchie. Existuje řada teorií usilujících o vysvětlení příčin násilí. Některé z nich převážně starší, kladou důraz na existenci vnitřních sil a procesů, jakožto determinant agresivního chování (psychoanalytická koncepce S. Freuda a jeho následovníků, etiologická koncepce K. Lorenze aj.) Jiné jsou charakterizovány větším příklonem k zevním vlivům uplatňujícím se při vyvolání agresivního chování (frustrační teorie agrese J. Dollarda a kol., a při jeho osvojování, teorie sociálního učení A. Bandury). Obecně lze ve zjednodušené formě rozdělit příčiny vzniku násilné kriminality na dvě dispozice:

Biologické dispozice

Souvisejí s vyšší mírou sklonu k agresivnímu jednání u mužů, vlivem hladiny testosteronu. Biologické předpoklady k agresivitě mohou také souviset s funkcí centrální nervové soustavy, nebo se změnou ve struktuře a funkci. Vrozené předpoklady se liší v závislosti na sociokulturní tradici společnosti. V té byli v minulosti zvýhodňováni jedinci s agresivnějšími sklony. Snáze přežili a měli více potomků.

Sociokulturní dispozice

Vliv rodiny, v níž dítě vyrůstá (orientační rodiny)

Agresivní chování vyplývá především z napodobování. Pokud orientační rodina selhává ve vštěpování nenásilných hodnot dětem, je pravděpodobné, že tyto děti zvolí v dospělosti násilný způsob jednání. Násilné modely chování rodičů, charakterizované mimo jiné častými a přísnými tělesnými tresty, se přenášejí na jejich děti. V této souvislosti se někdy hovoří o subkultuře násilí. Dále může dojít k převzetí násilných vzorců chování z dalších sociálních

skupin, s nimiž se jedinec ztotožní, jako jsou spoluvrstevnické party, sportovní kluby, armáda, a další.

Normy chování platné ve společnosti jako celku

V závislosti na tom jak společnost hodnotí násilí, dopřává prestiž chování násilnému nebo definuje násilí jako legitimní či funkční chování se také rozvíjejí hodnoty jedince. Současně je uznáván význam řady dalších činitelů, jako jsou:

- ekonomická nerovnost
- otázky spojené s kulturní dezintegrací
- postoje rasové nerovnosti
- určité biologické a osobnostní faktory
- vliv návykových látek, zejména alkoholu
- některé faktory duševních chorob
- vliv masmédií

Východiskem teorie sociálního učení je behaviorální výzkum učení, který se zaměřuje na vzájemné sociální vztahy. S těmito souvisí vzorce chování, které si člověk vytváří v návaznosti na určité změny prostředí, v němž se vyskytuje. Pak si samozřejmě přebírá ty vzorce, které jsou spjaty s dosažením úspěchu. Zastánci této teorie odmítají teorii agrese, jako instinktu nebo pudu vyvolaného reakcí na frustrující situaci.

Agresivnímu chování se lze, jak už bylo zpočátku zmíněno, naučit pozorováním a nápodobou. Čím častěji dojde k jeho posilování, tím častěji se také bude vyskytovat. Závěry spíše svědčí pro známé rčení: agrese plodí agresi.

7. Prevence

Možnosti prevence násilné kriminality jsou poněkud omezenější, než je tomu například u majetkové kriminality. Je to dáno především skutečností, že velká část násilných trestných činů není předem plánována, mají spíše spontánní povahu a nezřídka jsou páčány vlivem alkoholu. Základní cesty prevence násilné kriminality tak spočívá zejména ve sféře prevence sociální.

7.1. Prevence sociální.

V obecné poloze je třeba rovněž zdůraznit potřebu všemožně zabraňovat rozvoji procesu učení se násilí a prosazovat cesty smírného regulování konfliktů. Prosazování vědomí, že v demokracii je výměna názorů myslitelná pouze argumentací, nikoliv za použití násilí, vedle prospěchu jednotlivce větší zdůrazňování obecného prospěchu. Sem náleží zejména opatření, jako je prohlubování návyků na užitečné využívání volného času, zlepšování sociálního klimatu v institucích (školy, pracoviště, armáda).

Policie se zabývá jak přednáškami s dětmi už od mateřských škol, kde učí děti nebát se policie, nedůvěřovat cizím lidem. Dále policejní přednášky uskutečňují na obou stupních základních škol a středních školách. Policie také v rámci své činnosti uskutečňuje programy pro seniory, kde provádí přednášky typů: jak se bránit přepadení, jak zamezit odcizení majetku, dává různá doporučení jak se ubránit podvodníkům aj.

Alkoholová a protidrogová prevence

Také sem patří snaha o potírání alkoholismu a drogových závislostí. Podnapilost pachatele nebo oběti, bezprostředně ovlivňuje vznik konfliktů mezi pachatelem a obětí, odstraňuje zábrany vůči společensky škodlivým rozhodnutím. Kriminogenním faktorem jsou také patologické změny vyvolané v organismu systematickým nadměrným požíváním alkoholu a drog, kdy dochází k vzniku primitivních či neadekvátních reakcí, nebo ke zdánlivě nepochopitelnému násilnému jednání pachatele.

Zde fungují skupiny prevence a pomoci jako jsou:

Drop In - zabývající protidrogovou prevencí, ale i pomocí již drogově závislým, či při odvykacích léčbách,

AA (anonymní alkoholici)- kde se jedná o společnost, jenž pomáhá k odvykání závislosti na alkoholu.

Drak - Sdružení pro primární prevenci infekce HIV/AIDS a drogové závislosti. Poskytuje prevence infekce HIV/AIDS v kontextu výchovy k partnerství či rodičovství a primární prevence závislosti na návykových látkách.

Preventivní úloha Masmédií

Masmédia mohou sehrát významnou roli v prevenci násilné kriminality již tím, že budou zvýrazňovat hranici mezi dovořeným a nedovořeným chováním. Přitom by se měla varovat šíření myšlenky, že násilné řešení konfliktů je účinné a vyplácí se. Neměli by přehánět nebezpečí hrozící od cizích osob, když díky médiím, se v souvislosti s násilnými trestnými činy, nejvíce obáváme neznámých deviantů číhajících v parcích na své oběti

Práce s rodinou jako prevence

Nejvíce nadějí z hlediska prevence násilí však spatřuji ve výchově dětí a to navzdory faktu, že ji provádějí mnohdy rizikový dospělí. Rodiče by měli více kontrolovat volný čas, který tráví děti mimo rodinu. Zaangažovat děti do různých koníčků, radši více, nežli vůbec žádný. Rodiče by měli vědět, kde se jejich dítě nachází a zároveň by mu měla být dána určitá důvěra a volnost v rozhodování.

Jak ale vypadá zdravá rodina? Sobotková, uvádí takovéto znaky:

- vyvážení blízkosti a autonomie
- schopnost adaptace, zvládání změn a ztrát
- schopnost kooperace
- jasná komunikace
- vysoká úroveň humoru a radosti v rodině
- věrnost nikoliv jako morální princip, ale jako vědomá osobní volba
- afiliativní postoj k druhým, k sociálnímu okolí²²

²² Sobotková I. *Psychologie rodiny*, vyd. 2., 2007, Praha: Portál, s. 110

Také bych kladla důraz na uplatňování funkce role matky a otce v rodině. Třebaže v neseďaném soužití, ale dítě by mělo mít nějakou jistotu a hlavně mužský a ženský vzor chování (když bude fungovat), aby mělo dostatečnou oporu a podporu v rodině, pocit zájmu o jeho osobu ze strany rodičů. Také čas, který rodiče stráví se svým dítětem, by měl rozvíjet jeho schopnosti, aby se cítilo šťastné a působilo jako obrana před vlivem podivných part, které nezajímá nic. Rodiče by měli působit jako dobrý vzor. Také by měli důkladně zvažovat otázku používání fyzických trestů při výchově v rodině. Protože kdo určuje míru intenzity fyzického trestu? To, co se jednomu rodiči může zdát jako přiměřený trest (neboť jeho rodiče, jej trestali mnohem více, než on své děti) druhý rodič už může považovat za hrubě nepřiměřené, či dokonce za jednání vykazující znaky trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 zák. č. 40/2009 Sb. Řada zemí přistoupila k tomu, že používání fyzického násilí v rodině jako výchovného prostředku prohlásila za nepřijatelné. Tělesné trestání má být nahrazeno oceňováním žádoucího chování dítěte, nenásilným odsuzováním chování nežádoucího, posilováním chování žádoucího a osobním příkladem.

Práce s dětmi

Pokud dítě, mladiství nebo i celá začne vykazovat známky delikventního, nebo společensky nežádoucího chování disponuje náš stát mnoha zařízeními, které mohou významně pomoci. K tomuto účelu slouží střediska výchovné péče, zaměřená na práci s rodinami, s problémovými dětmi dokonce i s problémovými rodiči.

Se školními dětmi se mohou zabývat specialisté ze školského poradenského pracoviště, školní psycholog, speciální pedagog, výchovný poradce, metodik prevence. Škola má mnoho možností, jak problémové dítě nebo rodinu zásadním způsobem ovlivnit. Provádí jak poradenskou činnost od výše uvedených pracovníků, nebo nasměruje dítě do nějakého konkrétního zařízení, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, aj.

Také spolupracuje jak s Policií ČR, tak i Městskou policií. Policisté se pak v rámci svého zaměření provádějí přednášky na témata: drogy a návykové látky, jak předcházet přepadení, sexuálními deliktům, jak se bránit zcizení věcí a mnohé jiné. Dále provádí různé osvětové akce pro děti, např. v rámci dětského dne.

Škola nemá žádné prostředky, jak si spolupráci s rodiči vynutit a proto je v současné době diskutován nový zákon, který by umožňoval takovouto spolupráci na základě písemné

smlouvy školy s rodiči. V současné době musí rodiče s těmito aktivitami souhlasit. V případě, že je samo dítě nebo mladiství obětí spáchání nějakého protiprávního jednání, může ohlásit tento skutek na jakýkoliv z výše uvedených zdrojů. Zde platí zásada věřit dítěti a také ohlašovací povinnost, nahlásit skutek na Odbor sociálně-právní ochrany dítěte, nebo Policii.

Špatnou zkušeností našich pedagogů bývá, že dětem sdělují pouze informace, které je mají žádoucím způsobem ovlivnit. Vlastní zkušenost má však na dítě mnohem větší vliv. Z tohoto důvodu má větší účinek forma interaktivního učení, která může aktivovat rozvoj sociálních kompetencí dítěte.²³

Jako nejdůležitější pro děti a mládež považují to, že tyto organizace je seznámí s hrozbou možných rizik v životě, obeznámí se s problematikou závislostí, ať už drogovou či alkoholismem, ale také budou vědět kam se v případě nutnosti obrátit, a vědět, že tam budou chráněni.

Organizace, které se zabývají pomocí občanům při určitých krizích, či životních těžkostech lze rozčlenit na:

- Státní zařízení jako jsou:

Odbor sociálně-právní ochrany dítěte - sociální pracovníce v terénu (které provádí šetření přímo v rodinách), kurátor pro děti a mládež (provádějí komplexní sociálně-právní poradenství a sociální terapii v problémových rodinách a s problémovými skupinami nebo jedinci), sociální kurátor (pracuje s klientem ve všech fázích trestního řízení). Jejich nejdůležitějším zájmem je blaho dítěte.

Psychologicko-pedagogické poradny - zabývají se problematickými dětmi, obracejí se na ně jak školy, tak i rodiče dětí

Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy - řeší rodinné vztahy

Rodinní terapeuti – jedná se většinou o soukromé organizace při nemocnicích

- Neziskové organizace jak pro děti a mládež tak i pro dospělé či rodiny:

Střediska výchovné péče pro děti a mládež – které nabízí, krizovou pomoc pro děti, mládež nebo i rodiny, poskytuje terapeutické programy individuální i skupinové, zájmové kroužky, doučovací programy, poradenství, volno časové aktivity, pracovní poradenství, terénní sociální práce.

²³ Matoušek, O. Kroftová A. *Mládež a delikvence*. vyd. 2, 2003, Praha: Portál, s. 272

Nízkoprahová zařízení pro děti: zabývají se poradenstvím a volnočasovými aktivitami dětí a mládeže.

Streetworker (terénní sociální práce) - jejich klienti jsou obvykle děti a mládež žijící ve velkoměstě, prostředím pro práci streetworkera je ulice, náměstí, pasáže domů, bary hery, diskotéky a kluby. Tito pracovníci vycházejí do ulic proto, aby svým klientům poskytli informace a služby, přímou pomoc, nebo jim poskytly spojení s institucemi působícími ve městě. Cílem jsou děti a mládež, u kterých je možnost, že budou rizikové, uživatelé drog a bezdomovci.

Bílý kruh bezpečí – zabývá se poskytováním odborné a diskrétní pomoci obětem a svědkům trestných činů včetně morální a emocionální podpory.

Modrá linka - Centrum a linka důvěry pro děti a mládež, provoz linky důvěry, je možná konzultace problémů s odborníky.

Krizové centrum pro děti a mládež a Intervenční centrum - nabízí diskrétní, krátkodobé azylové pobyty a pomoci psychologa.

Emauzy ČR – nabízí pomoc bezdomovcům, propuštěným vězňům a lidem na okraji společnosti.

Cevap - centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů. Primární prevence rizikového chování dospívajících, vedení mladých lidí k vědomí hodnoty života, lásky a sexu, příprava na manželství a rodičovství.

Bílý nosorožec - nabízí pomoc lidem v obtížné sociální situaci a lidem ohroženým chudobou a sociálním vyloučením, podpora zvyšování kvality poskytovaných sociálních služeb.

Člověk člověku. – jedná se o sdružení pro sociální práci a prevenci patologických jevů ve společnosti, nabízí individuální, rodinnou a párovou terapii, sebezkušenostní semináře a podporu v krizových životních situacích.

Dům křesťanské pomoci – Betel - provoz Domu na půli cesty a volnočasového centra

Azylové domy:

Persefona Brno pro domácí násilí - poskytují odborné poradenství obětem domácího násilí, sexuálního zneužívání a znásilnění.

Azylové domy pro matky s dětmi – nabízí ubytování pro matky dětmi, které se ocitly krátkodobě bez domova

7.2. Situační prevence

Má význam především pro předcházení loupeží. Jde např. o zajištění dostatečné přehlednosti veřejných prostranství, jejich osvětlení po setmění, dále o sledování těch oblastí, kde dochází v častější míře k páchání násilných trestných činů a to jak pomocí kamerových systémů, stálou policejní hlídkovou službu, instalování veřejných poplašných zařízení na dostupných místech, obnovování a obsazování míst domovníků, vrátných v jednotlivých domech. Úloha architektury a územního plánování je v rámci prevence a násilné kriminality. Při architektonických úpravách se doporučuje vyvarovat se monotónního, anonymitu podporujícího stylu a vytvářet spíše menší přehledné úseky.

7.3. Další možnosti ovlivnění kriminality

Při prevenci násilné kriminality je také nutno vzít v úvahu možnost obstarání si zbraně. Relativně snadná dostupnost pořízení si zbraně, ať už se jedná o zbraň střelnou, nebo i jiné zbraně, na které se nevztahuje zákon o zbraních a střelivech, jako jsou teleskopické obušky, spreje s nervovým plynem, elektrické paralyzéry, finské nože, lze zakoupit ve všech prodejnách se zbraněmi a střelivem, bez nějakých nároků na spolehlivost osoby.

Důležité místo patří také k viktimologické prevenci. Občané by měli být informováni o možnosti jak nejlépe předcházet nebezpečí napadení a na konkrétních případech poukazovat na nejkritičtější situace, jež předcházejí trestným činům (např. náhodné známosti navazované pod vlivem alkoholu, vpuštění cizích osob do bytu). K účinnější obraně potencionálních obětí kriminálního násilí se doporučuje zařazovat podrobnější informace v rámci vzdělávání a doškolování učitelů, lékařů, a právníků o problematice viktimizace zejména dětí, žen, a starých lidí a všemožně podporovat oznamování trestné činnosti tohoto druhu občany.

8. Statistické údaje - výzkum násilné kriminality v ČR

Přestože statistiky nevykazují naprosto přesné údaje, je nutné brát v potaz, že trestných činů je spácháno vždy více, než je jich oznámeno orgánům činným v trestním řízení, mohou alespoň trochu ukazovat uvedené hodnoty, v nichž trestná činnost buďto stoupá anebo klesá. Studium dostupných materiálů bylo zjištěno, že největší nárůst kriminality byl zaznamenán v průběhu devadesátých let v roce 1990 až 1999. Na konci osmdesátých let byl stav oznámených trestných činů v naší republice okolo 120 000 ročně, v roce 1993 se počet oznámených trestných činů ztrojnásobil a svůj vrchol dosáhl v roce 1999, jednalo se 426 626 případů během jednoho roku. Po té začal nápad trestné činnosti opět klesat téměř k hodnotám počátku devadesátých let. Násilná trestná činnost činí v celkovém počtu obecné kriminality 5%, nejčastěji je kvalifikován trestný čin úmyslného ublížení na zdraví a loupež. Podle osoby pachatele se trestná činnost jeví jako doména mužů. V roce 2008 tvořily ženy jako pachatelky trestných činů 12,5 %, na rozdíl od devadesátých let kdy to bylo 8-9%. Nadpoloviční většinu tvoří muži, kteří nepřesáhli věk 30 let. Děti a mladiství v r. 2008 se podílejí na kriminalitě hodnotou 7%.

Největší zájem občanů nezpůsobují statistické údaje o trestných činech, ani o odsouzených osobách, ale hodnoty, které se vykazují jako objasněnost trestných činů ze strany policie. V osmdesátých letech byla objasněnost 80 % z celkového nápadu trestné činnosti. Zatímco nejnižší propad nastal v roce 1992 na 31,4%. V roce 2008 se jednalo o 37,2 %, což znamená nárůst objasněnosti. Násilná trestná činnost má vždy větší procento objasněnosti než majetková, protože se v mnoha případech jedná o pachatele, kterého oběť znala.

Uvedené hodnoty názorně ilustrují, že násilná trestná činnost i obecná kriminalita klesá. Nejedná se sice o nějaký radikální pokles, ale lze s jistotou konstatovat, že násilná kriminalita se nezvyšuje, ale má o mírně sestupnou tendenci. Jako zdroj tohoto tvrzení předkládám v příloze tabulku č. 1, 2, 3, 4, 5 a statistické publikace.²⁴

²⁴ Tomášek, J. *Úvod do kriminologie - Jak studovat zločin*, 2010, Praha: Garda, s. 67-71

Statistická ročenka ČR 2000. vyd. 1., 2000, Český statistický úřad. Praha: Scienta, s. 652

Statistická ročenka ČR 2005. vyd. 1., 2005, Český statistický úřad. Praha: Scienta, s. 717

Statistická ročenka ČR 2009. vyd. 1., 2009, Český statistický úřad. Praha: Scienta, s. 720

9. Doporučení

Na základě prostudovaných poznatků bylo zjištěno, že původní hypotéza, která byla definována - nárůst násilné kriminality v souvislosti s moderními patologickými jevy naší společnosti se nepotvrdila. Jak se ukázalo nezaměstnanost, média, nebo nevhodná výchova dětí, nemají na trestnou činnost ani kriminální násilí vliv, jak bylo původně myšleno. Předpoklad, že hospodářská krize a s ní spojený nedostatek finančních prostředků, případně nedostatek času a nezaměstnanost, povedou člověka cestou, kdy bude získávat peníze nelegálními násilnými skutky, se nepotvrdil. Původní hypotéza byla mylná.

Naproti tomu druhá hypotéza byla zcela potvrzena, násilí a násilné trestné činy páchají více muži než ženy, přestože, nárůst počtu žen jako pachatelek násilné kriminality se dle statistických údajů stále zvyšuje.

Přesto se domnívám, že současné preventivní snahy ze strany školství, nejrůznějších sdružení, rodiny i státu o řešení konfliktů a krizových situací, jsou na velmi dobré úrovni, protože začínají nést své první ovoce ve formě poklesu kriminality a to jak obecné tak i násilné. Vše se dá ovšem zlepšovat a hledat další možná řešení, jak se bránit násilné kriminalitě. Násilná trestná činnost spadá stále mezi problémové typy chování a důležité je aby všichni ti, kteří slouží v pomáhajících profesích, neustali ve své snaze pomoci těm, kteří ještě nevědí, že násilí nic neřeší. Studium problémů naší společnosti nás vnitřně obohacuje a přispívá ke zdokonalování našeho poznání týkající se okolního světa.

Tato práce ukazuje pohled do této obsáhlé problematiky pouze z jedné strany. Vystávají zde další otázky, které je možno zpracovat a zkoumat dále. Dal by se také studovat vliv stresu a stresových situací na násilí, což by bylo samo o sobě velmi obsáhlé. Bylo by možno zkoumat agresivitu a násilí ze strany policistů a ozbrojených složek, při policejní práci a zákrocích. Dále vliv návykových látek a různých simulantů jako možné příčiny vzniku násilné kriminality.

10. Závěr

Násilí a násilná kriminalita klesají, ale přesto stále ve společnosti dále přetrvává. Regulace násilí je přesto možná, vždyť to dokazuje i samotná praxe. Ze všech zmíněných skutečností je zřejmé, že člověk se změnit může, stačí mu jenom chtít. Sociální pedagogika, mu umožňuje dostatek vědomostí o možných rizicích a nástrahách, které číhají v dnešní době, a má motivovat člověka k tomu, aby se sám vychovával a učil se poznatků, které tento obor skýtá.

Vzhledem k tomu, jak jsem se v této práci snažila odhalit, nemá dnešní hektická doba, tak významný vliv na jednání člověka, může se jedinec v průběhu své celoživotní socializace, sám rozvíjet a zdokonalovat prostřednictvím volnočasových aktivit, které mohou být kreativní a smysluplné. Důraz kladu především na rodinu a práci s rodinou z pohledu sociálně pedagogického působení. Důslednost rodičů při výchově a preventivní rodinné působení už při pouhých náznacích sociálně patologického chování, aby bylo možno předvídat, budoucí konkrétní situace, a tímto je předcházet. A pokud již k nějakému deliktu nebo násilné trestné činnosti dojde je důležité se co nejdříve zapojit a zahájit proces resocializace.

Proto doufám, že preventivní záměrné působení a osvěta společnosti a přinese nakonec kýžené ovoce a svět se stane podstatně bezpečnějším. Zatím nám ostatním nezbývá, než s násilím dostupnými prostředky bojovat!

11. Anotace

Bakalářská práce pojednává o násilné kriminalitě, která po roce 1989 zaznamenala prudký nárůst. Práce se zaměřuje na to, zda současné trendy moderní společnosti jako je vliv hospodářské krize a s ním spojený fenomén vzrůstající nezaměstnanosti, nebo vliv nedostatečné výchovy dětí v rodině a negativní vlivy masmédií mají souvislost s touto tendencí vzrůstu násilných trestných činů.

Dále se práce zaměřuje na příčiny vzniku násilných trestných činů. Jedná o vnitřní činitele, což znamená biologické a psychologické dispozice osobnosti, ale také o socio-kulturní vlivy společnosti jako celku. Práce se také zabývá popisem nejběžnějších trestných činů a jejich stručnou definicí. Část práce je také věnována kasuistice – popisu a rozboru tří případů, které se udály během mé dvanáctileté praxe u Policie České republiky. Jednu kapitolu věnuji možnostem preventivního působení pro nejširší veřejnost. V souhrnu a závěru formuluji výsledky zjištěných skutečností pro obor sociální pedagogiky.

Klíčová slova:

agrese, agresivita, masová média, nezaměstnanost, hospodářská krize, Policie České republiky, násilná kriminalita, trestný čin, trestní zákon

ANNOTATION

The thesis deals with violent crime which since 1989 has seen a sharp increase. The work focuses on whether current trends of modern society as the role economic crisis and the associated phenomenon of risk unemployment, lack of education on the influence of children in family and the negative effects of mass media are associated with this tendency for an increase of violent crime. It then focuses on the cause of violent crime. This is an internal factor, which biological and psychological dispositions of personality, but also on socio-cultural influences of society as a whole. The next chapter deals with the description of the most common offenses and their brief definitions. Part of this work is also devoted to the description includes case-analysis of three cases that happened during my twelve year experience at the Police of Czech republic. One chapter deals with the possibilities of preventive action for the general public. In summary conclusion and formulate the results of the findings for the field of social education.

Keywords:

aggression, aggressiveness, economic crisis, mass media, unemployment, Police of Czech republic, violent crime, criminal law

12. Seznam literatury:

Prameny:

1. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
3. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákon
4. Zákon č. 141/1961 Sb., Trestní řád
5. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
6. Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Literatura:

7. Čáp, J., Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1., 2001, Praha: Portál, 656 s. ISBN 80-7178-463-X
8. Čech, S., Řezníček M. *Zločin kolem nás*, vyd.1, 1996, Žďár nad Sázavou: Fakta
9. Čermák, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. vyd. 1., 1998, Žďár nad Sázavou: Fakta
10. Čermák, I. Hřebíčková, M. Macek, P. *Agrese, identita, osobnost*. Vyd. 1., 2003, Tišnov: SCAN
11. Čechura, J. *Kriminalita a každodennost v ranném novověku*. vyd.1, 2008, Praha: Agro, 366 s. ISBN 978-80-257-0049-5
12. Čírtková, L. *Policejní psychologie*. vyd. 1, 2006, Praha: Portál
13. Fišer, S., Škoda, J. *Sociální patologie*. vyd. 1, 2009, Praha: Garda, 218 s. ISBN 978-80-247-2781-3
14. Fromm, E. *Anatomie lidské destruktivity*. (překl. Placák B.) vyd.1, 1997, Praha: Lidové noviny, 520 s. ISBN 80-7106-232-4
15. Hirigoyen, M. J. *Psychické násilí v rodině a zaměstnání*. (překl. Kozlíková, A.) vyd. 1., 2002, Praha: Academia, 229 s. ISBN 80-200-0994-9
16. Kern, H. a kol. *Přehled psychologie*. (překl. Machátová, M.), vyd. 1., 1999, Praha: Portál, 296 s. ISBN 80-7178-240-8

17. Koudelková A. *Psychologické otázky delikvence*. vyd. 1., 1995, Praha: Victoria Publishing, 114 s. ISBN 80-7187-022-6
18. Matoušek, O. Kroftová A. *Mládež a delikvence*. vyd. 2, 2003, Praha: Portál, 344 s. ISBN 80-7178-771-X
19. Martinková, M. *Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině*. Vyd. 1, 1995, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci,
20. Nakonečný, M. *Lidské emoce*. vyd. 1., 2000, Praha: Academia, 335 s., ISBN 80-200-0763-6
21. Novotný, O., Zapletal, J. *Kriminologie*. vyd. 1., 2004, Praha: ASPI
22. Pospíšil M. *Zlost, hněv a rozčilení, aneb jak ze slepé uličky krizové komunikace s dětmi a dospělými*, vyd. 1., 1999, Plzeň : Typos, 266 s., ISBN 80-238-4579-9
23. Scheedyová-Kurcinková M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. (překl. Kašparovská, H.) 1. vyd., 1998, Praha: Portál, 288 s., ISBN 80-7178-174-6
24. Sobotková I. *Psychologie rodiny*, vyd. 2., 2007, Praha: Portál, 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8
25. *Statistická ročenka ČR 2000*. vyd. 1., 2000, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 760 s. ISBN 80-7183218-9
26. *Statistická ročenka ČR 2005*. vyd. 1., 2005, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 814 s. ISBN 80-250-1080-5
27. *Statistická ročenka ČR 2009*. vyd. 1., 2009, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 808 s. ISBN 978-80-250-1948-1
28. Tomášek, J. *Úvod do kriminologie - Jak studovat zločin*, vyd.1., 2010, Praha: Garda, 216 s. ISBN 978-80-247-2982-4
29. Vágnerová, M. *Psychologie pro pomáhající profese*. vyd.3., 2004, Praha: Portál, 872 s. ISBN 80-7178-802-3

13. Přílohy

Tab. 1: Odsouzené osoby za násilné trestné činy v ČR

	1990	1995	1998	2000	2002	2004	2005	2007	2008
Vražda	73	134	188	163	152	134	153	118	133
Ublížení na zdraví, rvačka	1402	2283	2127	2831	3065	3298	2831	2390	2184
Znásilnění, pohlavní zneužívání	519	559	617	472	512	595	491	455	479
Loupež	-	-	-	1427	-	-	1608	1411	1291

Tab. 2: Odsouzení mladiství za násilné trestné činy v ČR

	1990	1995	1998	2000	2002	2004	2005	2007	2008
Vražda	7	15	9	5	4	9	6	3	10
Ublížení na zdraví, rvačka	92	184	171	239	232	203	216	157	168
Znásilnění, pohlavní zneužívání	155	108	103	80	109	114	92	100	117
Loupež	-	-	-	289	-	-	390	339	293

Zdroj :

Statistická ročenka ČR 2000. vyd. 1., 2000, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 652 s.

Statistická ročenka ČR 2005. vyd. 1., 2005, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 717 s.

Statistická ročenka ČR 2009. vyd. 1., 2009, Český statistický úřad. Praha: Scienta, 720 s.

Tab. 3 : Odsouzení muži x ženy v ČR

	muži	ženy
r. 2000	14966	605
r. 2005	15336	741
r. 2006	15376	803
r. 2007	15792	855
r. 2008	17209	891

Zdroj:

Statistická ročenka ČR 2009. vyd. 1., 2009, Český statistický úřad. Praha: Scienta, s. 724

Tab. 4 : Nápad trestné činnosti Městské ředitelství Brno

	r. 2009	r. 2010
vražda	6	7
loupež	243	223
znásilnění	18	20
pohlavní zneužití	31	21

Tab. 5 : Objasnění trestných činů Městské ředitelství Brno

	r. 2009	r. 2010
vražda	4	6
loupež	118	106
znásilnění	12	14
pohlavní zneužití	15	11

Zdroj:

Statistika Městské ředitelství Brno město